

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо підготовки, оформлення та захисту магістерської роботи
для здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітньо-професійної програми
016.00.03 Стратегії і практики інклюзивного навчання
(освітній рівень: другий магістерський)

Київ-2023

Методичні рекомендації щодо написання та оформлення магістерської роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, освітньо-професійної програми 016.00.03 Стратегії і практики інклюзивного навчання Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Київ, 2023. 139 с.

Упорядники:

Мартинчук Олена Валеріївна, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, доктор педагогічних наук;

Скрипник Тетяна Вікторівна, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, доктор психологічних наук;

Лопатинська Наталія Анатоліївна, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук;

Бабич Наталія Миколаївна, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук;

Таран Оксана Петрівна, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат психологічних наук.

«Ухвалено»

на засіданні кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Протокол № 16 від 21.09.2023 р.

Завідувач кафедри

Олена МАРТИНЧУК

«Затверджено»

на засіданні Вченої ради Факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол № 10 від 18.10.2023 р.

Секретар Вченої ради

Тетяна ХОМИК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.....	9
1.1. Магістерська робота: загальна характеристика	9
1.2. Порядок вибору і затвердження теми магістерської роботи.....	13
1.3. Загальна характеристика та етапи магістерського навчального дослідження	16
1.4. Специфіка реалізації історико-педагогічного дослідження у галузі спеціальної педагогіки.....	20
1.5. Загальні підходи до виконання наукових (компаративних) робіт у галузі порівняльної педагогіки.....	24
РОЗДІЛ 2. ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ СКЛАДОВИХ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.....	27
2.1. Титульний аркуш магістерської роботи	27
2.2. Зміст	27
2.3. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів.....	28
2.4. Вступ.....	28
2.4.1. Актуальність теми дослідження.....	29
2.4.2. Мета дослідження.....	30
2.4.3. Завдання дослідження.....	32
2.4.4. Об'єкт і предмет дослідження.....	35
2.4.5. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	37
2.4.6. Методи дослідження.....	39
2.4.7. Експериментальна база дослідження.....	43
2.4.8. Елементи наукової новизни.....	44
2.4.9. Практичне значення дослідження.....	46
2.4.10. Апробація результатів дослідження.....	48
2.4.11. Структура магістерської роботи.....	50
2.5. Основна частина.....	50
2.6. Висновки.....	57
2.7. Список використаних джерел	58
2.8. Додатки	59
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ В МАГІСТЕРСЬКОМУ ДОСЛІДЖЕННІ	60
3.1. Сутність математичної статистики.....	60
3.2. Умови застосування статистичних методів.....	63
3.3. Первинні методи математичної статистики.....	64
3.4. Вторинні методи математичної статистики.....	67
РОЗДІЛ 4. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ..	72
4.1. Загальні вимоги	72
4.2. Нумерація	73

4.3. Ілюстрації	74
4.4. Таблиці	77
4.5. Загальні правила цитування та посилання на використанні джерела.....	80
4.6. Оформлення списку використаних джерел	82
4.7. Додатки.....	83
РОЗДІЛ 5. ПІДГОТОВКА МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ НА ЗАСІДАННІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ	84
5.1. Загальні вимоги до захисту магістерської роботи. Академічна доброчесність.....	84
5.2. Основні вимоги до структури доповіді для захисту.....	86
5.3. Помилки, яких необхідно уникати при написанні та оформленні магістерської роботи.....	88
5.4. Критерії оцінювання магістерської роботи.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	98
Додаток А. Титульна сторінка магістерської роботи.....	99
Додаток Б. Зміст магістерської роботи	100
Додаток В.1. Загальні вимоги до анотацій.....	101
Додаток В.2. Приклад анотацій.....	102
Додаток Д. Приклад формулювання актуальності дослідження.....	104
Додаток Е. Приклад побудови теоретичної моделі.....	105
Додаток Ж. Приклади застосування математичної статистики в магістерських дослідженнях.....	108
Додаток К. Приклади оформлення списку літератури.....	125
Додаток Л. Форма для відгуку наукового керівника.....	132
Додаток М. Форма для рецензії на магістерську роботу.....	135
Додаток Н.1. Форма відгуку педагогічного колективу.....	136
Додаток Н.2. Форма довідки про впровадження.....	137

ВСТУП

Другий (магістерський) рівень вищої освіти, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв’язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності» [8].

Якість освіти традиційно пов’язують із забезпеченням суспільства висококваліфікованими і конкурентноспроможними фахівцями. Зростання вимог до професійної підготовки здобувачів освіти вищої школи вимагає активного залучення їх до дослідницької роботи. Знання основ методології, методів та особливостей організації навчально-дослідної діяльності є базою для науковців-початківців.

Практика підготовки магістрів спеціальної та інклюзивної освіти передбачає спрямованість на формування таких умінь і властивостей, притаманних спеціалісту високого гатунку, як: приймати рішення та продовжувати навчання та/або підвищення професійної кваліфікації відповідно до наявних потреб і запитів; організовувати процес навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціального закладу освіти та інклюзивного освітнього середовища; розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти; відстежувати ефективність упроваджених технологій і методик з метою встановлення результативності освітньо-корекційного процесу.

Одним з основних видів навчальних занять і науково-дослідницької роботи студентів є магістерська робота як дієвий засіб підвищення якості підготовки спеціалістів та нарощення їхніх загальних і фахових компетентностей.

Кваліфікаційна магістерська робота – самостійна навчально-дослідницька робота студента, спрямована на розв’язання спеціалізованої задачі та/або практичної проблеми у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог, що виконується на завершальному етапі навчання.

Атестація випускників освітньо-професійних програм другого (магістерського) рівня вищої освіти здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної магістерської роботи.

Основне завдання автора магістерської роботи полягає у підтвердженні своєї освітньої кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання. Захист роботи є підставою для присвоєння кваліфікації та підтвердження готовності до професійної діяльності. Підготовка магістрів зі спеціальної освіти визначена освітньою програмою. Вона здійснюється на основі інтеграції знань відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України від 05.01.2021 р. № 28 Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти [18].

У процесі виконання науково-дослідницьких завдань випускник закладу вищої освіти повинен продемонструвати вміння опрацьовувати теоретичний та емпіричний матеріал, самостійно проєктувати дослідження, планувати і проводити експеримент, робити висновки, систематизувати й узагальнювати результати наукового пошуку.

Виконання кваліфікаційної магістерської роботи сприяє формуванню інтегральної, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей:

6 – Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.
Загальні компетентності	ЗК-1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК-2. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК-3. Здатність працювати в команді. ЗК-5. Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК-9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК-10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК-1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної та інклюзивної освіти. СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики логопедичного впливу і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з особливими освітніми потребами, зокрема, з тяжкими

	порушеннями мовлення. СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів. СК-4. Здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства. СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. СК-8. Здатність до організації процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. СК-10. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти. СК-11. Здатність до організації, впровадження та моніторингу інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами.
--	---

Програмні результати навчання, які має продемонструвати у процесі виконання кваліфікаційного магістерського дослідження здобувач освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта, освітньо-професійної програми 016.00.03 Стратегії і практики інклюзивного навчання:

РН 1. Здійснювати аналіз еволюційних процесів у сфері освіти осіб з особливими освітніми потребами, обґрунтовувати власне бачення шляхів розв'язання наявних проблем.

РН 2. Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, створення нових та удосконалення традиційних технологій викладання і супроводження та в ширших мультидисциплінарних контекстах.

РН 3. Розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з особливими освітніми потребами, генерувати нові ідеї для удосконалення навчання, виховання, розвитку та соціалізації цих осіб.

РН 6. Встановлювати ефективну взаємодію з батьками, колегами, фахівцями, різними соціальними інституціями з метою забезпечення якості спеціальної та інклюзивної освіти на засадах партнерства.

РН 8. Приймати ефективні рішення з питань спеціальної та інклюзивної освіти, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати їх розвиток; визначати фактори, що впливають на досягнення поставлених цілей, зокрема, вимоги споживачів; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.

РН 9. Вільно спілкуватись усно і письмово українською та іноземною мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

РН 10. Відшуковувати необхідні дані в науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані.

РН 14. Створювати та реалізовувати наукові розробки та/або освітні проекти, спрямовані на підвищення якості організації освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами.

РНy15. Організовувати й впроваджувати якісне інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами та здійснювати моніторинг його успішності.

Кваліфікаційна магістерська робота перевіряється на плагіат. Кваліфікаційна робота не повинна містити академічний плагіат, фабрикації та/або фальсифікації.

Анотації магістерських робіт оприлюднюються на сайті Університету, магістерські роботи завантажуються у базу випускових робіт в електронне освітнє середовище університету, а результати дослідження презентуються на щорічній студентській науково-практичній конференції «Перші кроки у науку».

РОЗДІЛ 1.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1.1. Магістерська робота: загальна характеристика

Магістерська освітня програма містить такі складники: освітній та науково-дослідницький. Кваліфікаційна магістерська робота, з одного боку, має узагальнювальний характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого – є самостійним оригінальним науковим дослідженням студента. Практична значущість дослідження визначається затребуваністю його результатів педагогічною практикою. Вона може впливати із замовлення департаментів/управлінь освіти і науки, районних державних адміністрацій, спеціальних дошкільних закладів освіти та закладів загальної середньої освіти, реабілітаційних центрів, інклюзивно-ресурсних центрів, напрямів досліджень профільної кафедри закладу вищої освіти.

Наукове керівництво кваліфікаційною магістерською роботою здійснюють викладачі випускової кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, які мають науковий ступінь доктора або кандидата педагогічних / психологічних наук. Варто виходити з того, що магістерська підготовка – це по суті, лише перший серйозний крок студента до науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності, що може мати таке логічне завершення, як вступ на третій рівень вищої освіти та здійснення дисертаційного дослідження.

Магістерська робота як самостійне наукове дослідження є навчально-дослідницькою працею, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень. Її тематика та науковий зміст мають відповідати освітньо-професійній програмі. У процесі виконання навчально-дослідницької роботи магістрант не стільки вирішує наукові проблеми (завдання), скільки засвідчує свою спроможність вести науковий пошук, проектувати експериментальну діяльність, аналізувати теоретичну й емпіричну інформацію, спрямовувати наукові розробки на підвищення якості організації інклюзивного освітнього середовища для осіб з особливими освітніми потребами.

Дослідник-початківець має пам'ятати, що вибір об'єктивної галузі дослідження зумовлений такими чинниками:

- об'єктивною потребою в оновленні елементів освітніх систем;
- визначенням нового змісту навчання, виховання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Магістерська робота може продовжувати розв'язання проблем, які підіймалися у курсовій роботі, але на більш високому науковому рівні, що виявлятиметься: у назві, постановці мети, завдань, підборі методичного інструментарію, методів та засобів формульовального експерименту, контексту інтерпретації висновків.

Права та обов'язки студента-магістранта

Магістрант має право:

- за власним бажанням обирати напрям дослідження, виступати з клопотанням про призначення керівника магістерської роботи;
- самостійно обирати тему дослідження із запропонованих кафедрою варіантів тем;
- пропонувати свою тему дослідження;
- продовжувати розроблення змісту курсової роботи до рівня магістерської;
- отримувати обґрунтовану оцінку своєї роботи;
- до початку роботи над дослідженням знати критерії оцінювання магістерської роботи;
- користуватися фондами бібліотек та архівів;
- публікувати результати дослідження у фахових виданнях;
- виконувати функції асистента у дослідженнях свого наукового керівника.

Обов'язки магістранта:

- визначатися з темою дослідження у зазначений кафедрою термін;
- своєчасно та якісно виконувати індивідуальний план навчально-дослідної роботи;

- правильно сприймати зауваження, прислухатися до рекомендацій наукового керівника;
- своєчасно виконувати й подавати роботу для відгуків та рецензій;
- дотримуватися усіх вимог щодо підготовки та оформлення магістерських робіт.

Основні вміння, якими має володіти дослідник-початківець:

- самостійно добирати джерела дослідження;
- самостійно обґрунтовувати науковий апарат дослідження;
- обґрунтовувати тему дослідження;
- самостійно вибудовувати програму експерименту як складової частини дослідження;
- робити висновки, узагальнювати матеріал;
- складати розгорнутий план магістерської роботи;
- влучно використовувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження;
- оцінювати теоретичну і практичну значущість своєї роботи;
- робити самоаналіз свого дослідження за визначеними критеріями;
- розробляти методичні рекомендації щодо практичного застосування результатів дослідження.

Права та обов'язки наукового керівника:

Науковий керівник має право:

- коригувати тему навчально-дослідної роботи студента (із подальшим затвердженням теми на засіданні кафедри та Вченій раді факультету);
- змінювати тему роботи студента через об'єктивні причини, а саме: врахування індивідуальних інтересів та когнітивного рівня готовності студента, дотримання вимог щодо виконання планових тем кафедри тощо (із подальшим затвердженням теми на засіданні кафедри та Вченій раді факультету);
- бути присутнім під час захисту магістерської кваліфікаційної роботи;
- залучати студента до проведення дослідження власної чи колективної теми кафедри за його згодою;

- пропонувати кращі магістерські роботи до заохочення, участі в конкурсах, рекомендувати матеріали з результатами досліджень до друку у фахових виданнях;
- виносити для розгляду на засіданнях кафедри питання щодо обговорення здобутків студента або невиконання ним індивідуального плану (за наявності фактів);
- вносити пропозиції щодо допуску роботи до захисту;
- клопотати про рекомендацію кращих магістрів до вступу в аспірантуру.

Науковий керівник зобов'язаний:

- розробити тематику навчально-дослідних робіт і пропонувати їх для затвердження на засіданні кафедри;
- здійснювати діагностику наукових інтересів та готовності студентів до виконання наукової, навчально-дослідницької роботи;
- систематично надавати студентам консультації щодо складання індивідуального плану роботи, технологій його реалізації згідно з навчальним навантаженням;
- перевіряти якість роботи студентів та мотивовано корегувати терміни її виконання;
- організовувати попередні захисти магістерських робіт на засіданні кафедри.

Організація і контроль за процесом підготовки й захисту магістерських робіт покладається на завідувача кафедри.

Незалежно від обраної теми, структура магістерської роботи має бути такою: титульний аркуш; зміст; перелік умовних позначень (за необхідності); вступ; кілька розділів; що розкривають теоретичні аспекти обраної теми, результати констатувального і формувального експериментів; висновки; список використаних джерел; додатки.

Текст магістерської роботи можна використати для наступного написання та оформлення доповіді, статті, методичних рекомендацій.

1.2. Порядок вибору і затвердження теми магістерської роботи

Тема магістерської роботи студента має бути зорієнтованою на його майбутню професійну діяльність.

Назва теми повинна бути, по можливості, короткою і конкретно сформульованою. Вона має відповідати обраній спеціальності та суті наукової проблеми, вказувати на мету дослідження і його завершеність, забезпечувати цілісність дослідження, єдність і логічний зв'язок усіх його методологічних характеристик. У формулюванні теми необхідно чітко визначати, діяльність якого суб'єкту буде досліджуватися (дитини дошкільного віку, учня початкових класів та осіб інших вікових категорій (конкретно визначається віковий мікроперіод).

Розподіл тем здійснюється на особистісно зорієнтованих засадах. Тема магістерської роботи має бути досяжною для конкретного студента, тому кожний обирає ту із запропонованих, яка йому найбільше імпонує, оскільки відповідає його дослідницьким інтересам, суб'єктному, а також індивідуальному практичному досвіду. Студент і сам може запропонувати тему, якщо має власний погляд щодо її актуальності та доцільності цього дослідження.

Орієнтовна тематика магістерських робіт розробляється науково-педагогічними працівниками кафедри і затверджується на засіданні кафедри, після чого студенти інформуються про затверджену кафедрою тематику робіт.

Приклади тем для магістерських досліджень

1. Особливості діяльності фахівця зі спеціальної освіти у процесі співучителювання в інклюзивному освітньому середовищі: порівняльний аналіз вітчизняного та закордонного досвіду.

2. Особливості діяльності асистента вчителя у процесі співучителювання в інклюзивному освітньому середовищі: порівняльний аналіз вітчизняного та закордонного досвіду.

3. Профілактика порушень писемного мовлення у молодших школярів з функціонально-мовленнєвими труднощами в умовах інклюзивного навчання.

4. Партнерство родини та фахівця зі спеціальної освіти як складова ефективного втручання в умовах інклюзивного навчання.

5. Забезпечення особливих освітніх потреб учнів початкової школи фахівцем зі спеціальної освіти у процесі психолого-педагогічного супроводу у закладі освіти.

6. Забезпечення особливих освітніх потреб дітей дошкільного віку фахівцем зі спеціальної освіти у процесі психолого-педагогічного супроводу у закладі освіти.

7. Дослідження комунікації дітей з особливими освітніми потребами з опорою на Міжнародну класифікацію функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я.

8. Особливості психологічної адаптації до школи в учнів першого класу з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

9. Партнерська взаємодія асистента вчителя з батьками учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду.

10. Підтримка соціально-емоційного розвитку та прийнятної поведінки учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду.

11. Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду.

12. Підвищення мотивації до навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами шляхом використання методу мікронавчання в умовах інклюзивного освітнього середовища.

13. Особливості співпраці фахівця зі спеціальної освіти з учасниками команди супроводу учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду.

14. Особливості формування просторово-часових уявлень у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення.
15. Дослідження профілю «ідеального» спеціального педагога очима батьків у контексті удосконалення підготовки фахівців зі спеціальної освіти.
16. Динаміка розвитку вітчизняної наукової школи у галузі інклюзивної освіти.
17. Особливості професійної діяльності координатора інклюзивного навчання: міжнародний та український досвід.
18. Особливості взаємодії асистента вчителя з учасниками команди супроводу дітей з аутизмом в інклюзивному освітньому середовищі.
19. Особливості організації предметно-просторового середовища для дітей з розладами аутистичного спектра у закладі освіти.
20. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з освітніми труднощами, що виникли внаслідок психологічної травми.
21. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з функціональними слуховими труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.
22. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з функціональними зоровими труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.
23. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.
24. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з навчальними труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.
25. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з фізичними труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.
26. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей із соціоадаптаційними труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.
27. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей із функціонально-мовленнєвими труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.

28. Особливості застосування стратегій втручання при розладах аутистичного спектра в інклюзивному освітньому середовищі.

29. Особливості застосування технології спільного викладання в умовах інклюзивного навчання

30. Особливості формування статевої освіченості молоді з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі.

1.3. Загальна характеристика та етапи магістерських навчальних досліджень

Об'єктивними галузями магістерських досліджень зі спеціальності 016 Спеціальна освіта вважаються сфери педагогічної та психологічної діяльності, в яких наявні проблеми, що потребують спеціальних досліджень, винайдення шляхів розв'язання. Так дослідження мають: спиратися на відомі філософські, соціологічні, педагогічні, психологічні теорії; ґрунтуватися на точно встановлених фактах, що допускають їх емпіричну перевірку.

У процесі підготовки, реалізації та представлення результатів наукового дослідження магістр має продемонструвати володіння дослідницькою компетентністю, що передбачає: знання основних методів наукового пошуку; вміння самостійно планувати, організовувати та проводити дослідження за прикладною тематикою (окремих практичних питань), дотримуючись принципу академічної чесності; узагальнювати отримані результати, оформлювати і презентувати власні наукові здобутки відповідно до чинних вимог.

Як і дослідженням будь-якого іншого напрямку, науковим розвідкам у межах спеціальної освіти мають бути притаманні такі характеристики, як: цілеспрямованість, системність, взаємозв'язок усіх елементів, процедур і методів, відображення предмета в його внутрішній логіці засобами дослідження.

Специфікою досліджень зі спеціальної освіти є широкий спектр питань, пов'язаних з налагодженням якісного освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами, що уможливорює розкриття їхнього потенціалу та досягнення ними високого рівня соціальної адаптації та життєвої компетентності.

Дослідження педагогічного напрямку охоплюють такі напрями науково-дослідного пошуку, як: теорія та методика спеціальної та інклюзивної педагогіки; менеджмент освітнього та корекційно-розвивального процесів в інклюзивних закладах дошкільної та загальної середньої освіти; навчальний процес у вищій школі; інноваційні технології в спеціальній та інклюзивній освіті; історія професійної підготовки фахівців зі спеціальної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища; історія становлення і розвитку інклюзивної педагогіки, інклюзивної освіти.

Дослідження психологічного напрямку можуть бути спрямовані на вивчення: психічних процесів і явищ, природного і суспільного буття людини з особливими освітніми потребами в їх єдності в умовах інклюзивного освітнього простору; процесів психологічної адаптації та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Види магістерських робіт залежно від методів дослідження:

Теоретична магістерська робота (порівняльно-педагогічне дослідження): є аналізом та порівнянням існуючих наукових фактів та здійснених досліджень в Україні та за кордоном, може не передбачати безпосереднього емпіричного дослідження;

Теоретична магістерська робота (історико-педагогічне дослідження): охоплює досліджувані явища, процеси, що стосуються певної епохи, та зумовлюють інтеграцію педагогіки та історії, передбачає неможливість використання емпіричних методів наукового дослідження (анкетування, спостереження, експерименту та ін.);

Емпірична магістерська робота (констатувальне дослідження): передбачає діагностику, констатацію стану сформованості обізнаності, компетентності, ставлення щодо певних характеристик, властивостей, явищ;

Емпірична магістерська робота (констатувальний, формувальний та контрольний-аналітичний етапи дослідження): передбачає розроблення формувального експерименту та визначення його ефективності, а також містить в собі первинну та повторну діагностику, констатацію стану сформованості

обізнаності, компетентності, ставлення щодо певних характеристик, властивостей, явищ.

Реалізація магістерського дослідження відбувається залежно від методів дослідження. Варіанти реалізації магістерської роботи подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Варіанти реалізації магістерського дослідження

Параметри дослідження	Варіанти реалізації
<i>Методи дослідження</i>	<i>Теоретична магістерська робота (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне дослідження):</i> добір та опис методів теоретичного аналізу (компаративного, історико-педагогічного), основних підходів, концепцій відповідно до теми дослідження. <i>Емпірична магістерська робота (констатувальний /формувальний/ контрольньо-аналітичний етапи дослідження):</i> добір та/або розроблення методів, методик діагностики для констатувального етапу дослідження та методик для формувального етапу дослідження відповідно до теми магістерської роботи.
<i>Процедура дослідження</i>	<i>Теоретична магістерська робота (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне дослідження):</i> опис етапів теоретичного аналізу. <i>Емпірична магістерська робота (констатувальний /формувальний/ контрольньо-аналітичний етапи дослідження):</i> опис етапів емпіричного дослідження, формування вибірки досліджуваних (діти, батьки, фахівці) відповідно до теми магістерської роботи.
<i>Реалізація пошукового дослідження</i>	<i>Теоретична магістерська робота (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне дослідження):</i> визначення системи основних понять, явищ дослідження, основних тенденцій відповідно до теми магістерської роботи. <i>Емпірична магістерська робота (констатувальний /формувальний/ контрольньо-аналітичний етапи дослідження):</i> проведення різних видів експерименту відповідно до теми магістерської роботи.
<i>Аналіз результатів пошукового дослідження</i>	<i>Теоретична магістерська робота (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне дослідження):</i> опис теоретичної моделі, систематизації, класифікації, створеної у ході теоретичного аналізу, відповідно до теми магістерської роботи. <i>Емпірична магістерська робота (констатувальний /формувальний/ контрольньо-аналітичний етапи дослідження):</i> кількісно-якісний аналіз результатів дослідження на його різних етапах.
<i>Розроблення методичного забезпечення</i>	<i>Теоретична/емпірична магістерська робота:</i> розроблення методики, програми, технології, стратегії, методичних засад щодо формувального, розвивального, корекційного, просвітницького впливу відповідно до теми магістерської роботи.
<i>Впровадження методичного забезпечення</i>	<i>Теоретична та емпірична (констатувальна) магістерська робота:</i> презентація методичних наробок (виступи на педрадах, проведення вебінарів для фахівців, виступи на конференціях). <i>Емпірична магістерська робота (з формувальним експериментом):</i> проведення формувального експерименту відповідно до напрямку магістерського дослідження.

Аналіз впровадження методичного забезпечення	<i>Теоретична та емпірична магістерська робота (з констатувальним експериментом):</i> розроблення методичних рекомендацій відповідно до теми магістерської роботи. <i>Емпірична магістерська робота (з формувальним експериментом):</i> проведення повторної діагностики обраної вибірки досліджуваних після проведення формувального експерименту, визначення ефективності формувального впливу відповідно до теми магістерської роботи.
Формулювання висновків дослідження	<i>Теоретична/емпірична магістерська робота:</i> узагальнення та інтерпретація даних магістерського дослідження, формулювання загальних висновків.
Поширення результатів дослідження	<i>Теоретична/емпірична магістерська робота:</i> підготовка наукової статті (тез) за результатами дослідження.
Підготовка супровідної документації	<i>Теоретична/емпірична магістерська робота:</i> отримання відгуку та довідки про впровадження від бази практики.

Виконання кваліфікаційної магістерської роботи охоплює три основних етапи підготовки:

I. Методологічний:

- вибір теми та її затвердження;
- обґрунтування актуальності теми;
- формулювання проблеми, визначення об'єкту і предмету, цілей і завдань дослідження;
- складання поетапного плану виконання магістерської роботи;
- опрацювання літературних джерел;
- формулювання основних понять (категоріального апарату).

II. Тактичний:

- збирання фактичного матеріалу під час практик;
- обробка матеріалу із застосуванням сучасних методів статистичного аналізу;
- написання першого варіанту тексту роботи, подання його на ознайомлення керівнику;

- презентація проміжних результатів дослідження з подальшим обговоренням на засіданнях кафедри (протягом навчання в магістратурі за результатами написання кожного розділу магістерської роботи);
- усунення недоліків, підготовка остаточного варіанту тексту, оформлення магістерської роботи.

III. Процедурний:

- презентування кваліфікаційної магістерської роботи під час попереднього захисту на кафедрі, а в подальшому на засіданні ЕК;
- подання електронної версії роботи для перевірки на плагіат. Магістрант несе персональну відповідальність за наявність академічного плагіату у кваліфікаційній магістерській роботі;
- отримання довідки про впровадження з бази дослідження;
- отримання відгуку керівника магістерської роботи;
- подання зброшурованої у твердій палітурці завершеної магістерської роботи на кафедру;
- внутрішнє та зовнішнє рецензування магістерської роботи;
- захист магістерської роботи на засіданні екзаменаційної комісії.

1.4. Специфіка реалізації історико-педагогічного дослідження у галузі спеціальної педагогіки

Історико-педагогічне дослідження – це поєднання історичного та педагогічного дослідження. В історико-педагогічному дослідженні має простежуватися розвиток проблеми, що розглядається, її головні ідеї, систематизуватися універсальні освітньо-виховні принципи тощо.

Характер обраної теми визначає загальнопедагогічні підходи до дослідження. Таке дослідження одночасно враховує сьогодення та здійснює аналіз історичного перебігу, врахування історичного контексту. Наприклад, якщо історико-педагогічне дослідження стосується інклюзивної дидактики, змісту освіти та викладання окремих предметів, необхідно знати як тогочасні дидактичні теорії, психологічні та педагогічні концепції, на яких вони базувалися, так і

сучасні теорії, які є інструментами для розгляду історико-педагогічних феноменів (наприклад, особистісно-розвивальне навчання, кейс-технології, модульне навчання, універсальний дизайн у навчанні, диференційоване викладання тощо).

Засади історико-педагогічного дослідження за О.В. Сухомлинською [32].

Обрання, постановка проблеми – найважливіша складова дослідницького процесу. Розв’язання певної проблеми як форми знання в історико-педагогічному дослідженні має свою специфіку – це знання реконструюється, а не створюється, воно носить характер історико-наукової рефлексії.

Внаслідок специфічності об’єкта дослідження, до проблеми долучається соціальний, культурний, науковий, історичний, лінгвістичний контексти. Такий методологічний підхід надасть змогу фахово й всебічно подивитися на педагогічні процеси, що відбувалися в минулому, виявити зрушення та новації (або, навпаки, регрес), простежити як рухався, відбувався досліджуваний феномен – циклічно, лінійно, спірально чи в якийсь інший спосіб.

Джерельна база та способи її опрацювання є основою історико-педагогічного дослідження. В істориків педагогіки джерело дуже часто є засобом для вичленення, розкриття тієї чи іншої ідеї, факту, системи тощо, тобто метод дослідження співпадає з об’єктом, відіграє іншу функцію залежно від предмета дослідження.

Великого значення в цьому зв’язку набуває бібліографія (історіографія) історико-педагогічного дослідження. Це не список прочитаної автором літератури з відповідної проблеми, а ті джерела, ті дослідження, на основі яких написана робота. Значною мірою вона свідчить про позицію автора, його методологію та концепцію.

Форма викладу в історико-педагогічному дослідженні – це наратив (тобто переказ). Наратив передбачає історичні методи дослідження, знання методології історії, навичок вивчення історичних документів і використання джерел, на основі яких формуються історико-педагогічні твердження.

Ці твердження можуть носити різний характер: причинні (вияснення причин, змін, розвитку), еволюційно-генетичні, функціонально-генетичні

(вияснення наявності подій або процесів у певній послідовності, залежності й обумовленості) та функціональні (виявлення та реалізація певних властивостей, простий опис). Визначені підходи, як правило, поєднуються в одному й тому ж дослідженні, залежно від поставленої проблеми та завдань, і загалом збагачують та урізноманітнюють наративний виклад.

Визначення хронологічних меж дослідження, суттєвого складника будь-якої історико-педагогічної розвідки. Питання періодизації постають перед кожним дослідником, який розпочинає свою роботу. Передусім, хронологічний вимір залежить від проблеми дослідження, її масштабності.

Історико-педагогічне дослідження є актуальними, необхідними та доцільними, особливо тоді, коли розглядається досить великий за хронологічними межами період. Охопивши великі часові відрізки, легше простежити загальний педагогічний процес, виділити циклічний, лінійний, спіралеподібний, коваріантний, постмодерний, стадіальний, цивілізаційний чи парадігмальний характер їхнього розвитку, бо їх можна простежити й вичленити ті зміни, які свідчать про перехід системи на інші засади діяльності або ж її розпад та створення нової.

Специфічні особливості історико-педагогічних досліджень (за Е.А. Панасенко)[21]:

- часовий чинник (досліджувані явища, процеси стосуються певної епохи, що зумовлює інтеграцію педагогіки та історії),
- територіальна належність (об'єкти історико-педагогічного дослідження вивчаються у межах певного регіону, країни тощо),
- неможливість використання емпіричних методів наукового дослідження (анкетування, спостереження, експерименту тощо),
- комплексне використання методологічних підходів (застосовується не один, а кілька методологічних підходів, що дає змогу аналізувати, оцінювати і повною мірою розкривати зміст об'єкта історико-педагогічного дослідження).

– *Методологічні аспекти історико-педагогічних досліджень (за Е.А. Панасенко)[21]:*

1. Комплекс методологічних підходів історико-педагогічних досліджень: системний, парадигмальний, історичний, культурологічний, антропологічний, аксіологічний, територіальний, герменевтичний та феноменологічний.

2. Система методів наукового пошуку: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, типологізація, інтерпретація, моделювання; логіко-історичний, історико-генетичний, порівняльно-історичний, хронологічний, метод періодизації; монографічний метод, метод основного масиву, вибірковий метод; наукометричний аналіз, контент-аналіз).

3. Понятійно-категоріальний апарат дослідження зорієнтований на науково обґрунтований, міждисциплінарний підхід до вивчення педагогічних експериментів у світлі ретроспективного аналізу, оцінку сучасного стану досліджуваної проблеми і визначення перспектив її розвитку.

Основні напрями історико-педагогічних досліджень в спеціальній та інклюзивній педагогіці:

- етапи становлення певних напрямів спеціальної та інклюзивної педагогіки;
- передумови та чинники виникнення певних підходів, концепцій, методів, технологій в умовах інклюзивного навчання;
- історія виникнення та трансформація базових понять, категорій, термінів в контексті розвитку інклюзивної освіти;
- дослідження внеску провідних науковців в розвиток спеціальної та інклюзивної педагогіки, інклюзивної освіти;
- визначення закономірностей становлення спеціальної та інклюзивної педагогіки як основи прогнозування перспектив подальшого розвитку.

1.5. Загальні підходи до виконання наукових (компаративних) робіт у галузі порівняльної педагогіки (за матеріалами О.І. Локшиної)

У формулюванні теми порівняльно-педагогічного дослідження уточнення хронологічних меж (у дужках після назви роботи) не робиться, оскільки порівняльно-педагогічне дослідження здійснюється (на відміну від історико-педагогічного) у сучасному вимірі. Водночас, хронологічні межі дослідження є вкрай необхідним компонентом наукового апарату дослідження, формуючи чітку рамку, яка забезпечує досліднику можливість для концентрації на процесах та явищах, які відбуваються у чітко визначений період сучасності, убезпечує від перестрибування з одного часового проміжку на інший.

Доцільним є формулювання територіальних меж, у разі, якщо освітній феномен, що досліджується, проектується більш ніж на одну зарубіжну країну.

Актуальність дослідження важливо визначати з урахуванням нагальних потреб і перспектив розбудови вітчизняної освіти в контексті європейського і світового освітніх просторів. Суперечності розвитку досліджуваних педагогічних явищ і процесів слід обґрунтовувати як передумову і рушій одержання нових знань та інформації, необхідних для поступу вітчизняної педагогічної науки й практики. У викладі актуальності дослідження доцільно спиратися на офіційні документи (закони, постанови, доктрини тощо) як окремих країн, так і наддержавних структур та міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ЄС, РЄ, ОЕСР).

Мета дослідження має узгоджуватися з предметом дослідження. Обов'язковою складовою мети повинно бути окреслення перспектив/надання пропозицій/рекомендацій з використання зарубіжного досвіду в Україні. Відповідно така позиція має бути відображена в одному із завдань магістерської роботи.

Завдання дослідження слід формулювати таким чином, щоб вони репрезентували головні структурні підрозділи магістерської роботи. Завдання, що стосуються аналізу стану розроблення наукової проблеми у вітчизняній та зарубіжній педагогіці, а також порівняльного аналізу педагогічних шляхів її

розв'язання, слід розглядати як пріоритетні для порівняльно-педагогічних досліджень. Загальна кількість завдань для магістерської роботи не повинна перевищувати 4-5-ти.

Новизна дослідження має ґрунтуватися на нових фактах, теоретичних узагальненнях, особливостях, тенденціях, виявлених у ході порівняльно-педагогічного дослідження освітніх явищ і процесів в одній, кількох (або більше) країнах, містити вказівку на автентичні наукові матеріали, терміни й поняття, що вперше вводяться автором дослідження у науковий обіг вітчизняної педагогіки.

При наданні рекомендацій/пропозицій слід передусім керуватися доцільністю, а політичні, соціальні, культурні умови розглядати як тло, що може сприяти або перешкоджати впровадженню прогресивного педагогічного досвіду. Рекомендації/пропозиції мають бути реалістичними і стосуватися педагогічної галузі в Україні.

Для надання реалістичних та дійсно потрібних українській спеціальній та інклюзивній освіті, суспільству рекомендацій необхідним є ретельне дослідження стану та тенденцій розвитку досліджуваного феномену в Україні, що має бути викладено в окремому параграфі. Лише за таких умов можливе формулювання валідних рекомендацій, які доцільніше репрезентувати окремим (невеликим) параграфом.

Сьогодні в Україні вже накопичено досить значний масив досліджень з порівняльної педагогіки. Тому бажаним є введення параграфу «Стан дослідженості проблеми у вітчизняній порівняльній спеціальній педагогіці», де зроблено ретельний огляд попередніх досліджень вітчизняних компаративістів у галузі спеціальної та інклюзивної освіти з теми дослідження, що сприятиме аналізу дійсно нових аспектів обраного магістром педагогічного явища. У разі малої кількості дисертацій з проблеми дослідження такий аналіз може бути складовою параграфу, що присвячується розгляду досліджуваного феномену в Україні або відкривати параграф, який містить рекомендації/пропозиції.

Структура роботи з порівняльної педагогіки складається, як правило, з двох або трьох розділів. Вона має відображати:

- теоретичні аспекти досліджуваної проблеми (методологію, історію, теорії, концепції) (Розділ 1);
- практичні шляхи її педагогічного розв’язання: зміст, форми, методи, технології, засоби, а також обґрунтовану оцінку їх ефективності (Розділ 2);
- перспективи використання зарубіжного досвіду в Україні (Розділ 3, який містить параграф, присвячений розвитку досліджуваного феномену в Україні, та параграф, що містить пропозиції/рекомендації).

Логічним завершенням кожного розділу мають бути висновки (1-2 сторінки), а магістерської роботи – загальні висновки (3-4 сторінки).

Джерельна база дослідження – це головне надбання для магістерської роботи такого типу. Вона повинна містити такі пункти:

- закони і підзаконні акти певної країни (групи країн);
- офіційні документи міжнародних організацій;
- монографічні дослідження зарубіжних та вітчизняних дослідників,
- періодичні видання (зарубіжні та вітчизняні);
- аналітичні матеріали дослідницьких центрів (університетських, регіональних, міжнародних), громадських, політичних організацій;
- статистичні дані національних та міжнародних інституцій;
- навчальні плани, програми та інші документи, що забезпечують перебіг педагогічного процесу у закладах освіти певних рівнів і типів (відповідно до теми дослідження).

Список використаних джерел має налічувати не менше 50 найменувань для магістерської роботи, переважна їх кількість (дві третини) – іноземними мовами.

Додатки в порівняльно-педагогічній магістерській роботі набувають особливої ваги, оскільки дають змогу ознайомитися з оригіналами документів, навчальних програм, методик тощо. Залучення оригінальних текстів має обов’язково супроводжуватись їх україномовною версією.

«Словник іншомовних понять і термінів» слід розглядати як обов’язковий для будь-якого порівняльно-педагогічного дослідження додаток.

РОЗДІЛ 2.

ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

2.1. Титульний аркуш магістерської роботи

На титульному аркуші передбачено висвітлення таких позицій (додаток А):

- найменування закладу вищої освіти, де виконана робота;
- назва кафедри, на якій вона виконана;
- формулювання теми дослідження;
- назва та шифр спеціальності;
- назва та шифр освітньої програми;
- прізвище, ім'я, по батькові автора,
- курс, група, факультет, де навчається студент;
- науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- місто і рік виконання роботи;
- додаткові графи для підпису здобувача;
- додаткові графи для допуску до захисту;
- додаткові графи для оцінювання ЕК.

2.2. Зміст

Зміст подають на початку магістерської роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовок), окремо вступу, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основні вимоги до формулювання найменувань окремих складових змісту магістерської роботи: стислість, чіткість, точність, лаконічність, логічний зв'язок із суттю дослідження. Кожен розділ має містити мінімум два параграфи.

Приклади оформлення змісту магістерської роботи представлено у додатку (Додаток Б).

2.3. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності)

Якщо в магістерській роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують на окремій сторінці перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, в яких ліворуч за абеткою наводять, наприклад, скорочення, праворуч – їх детальне розшифрування.

Якщо в магістерській роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

Зразок

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ООП – особливі освітні потреби

ІРЦ – інклюзивно-ресурсний центр

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

2.4. Вступ

Студент у вступі розкриває вихідні позиції дослідження: сутність і стан досліджуваної проблеми (задачі) та її значущість; визначає понятійно-категоріальний апарат дослідження; аргументує актуальність дослідження та доцільність вибору теми; вихідні дані та підстави для її розроблення; обґрунтовує необхідність проведення дослідження; формулює об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; зазначає заклади освіти, де проводитиметься експериментальна робота; визначає теоретичні основи дослідження; описує структуру магістерської роботи. Орієнтовний обсяг вступу – 3–4 сторінки.

Вступ до магістерської роботи є основою написання **анотацій магістерської роботи**, що публікуються Університетом та розміщуються на сайті. Написання анотацій є важливим та необхідним етапом магістерського дослідження. Вимоги до анотацій та приклад їх написання подано у додатку (Додаток В).

2.4.1. Актуальність теми

Шляхом критичного аналізу, висвітлюючи головні, найбільш гострі суперечності між наявними теоретичними знаннями та педагогічною практикою розв'язання досліджуваної проблеми, окреслюють проблемну ситуацію та обґрунтовують актуальність і доцільність роботи для розвитку освітнього процесу в спеціальних закладах дошкільної та загальної середньої освіти та інших установах, які надають освітньо-реабілітаційні послуги дітям з функціональними обмеженнями.

Обґрунтування актуальності в ідеалі розгортається за наступною схемою, що подана у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Схема формулювання актуальності дослідження

Обґрунтування актуальності напряму	Обґрунтування практичної актуальності теми дослідження		Обґрунтування наукової актуальності теми
	Оцінка результатів освітнього процесу	Оцінка якості освітнього процесу	
Показати значущість виокремленої проблеми і необхідність її вирішення.	Показати певні аспекти навченості, вихованості, розвитку, соціалізації осіб, підготовки фахівців, що потребують удосконалення.	Показати недоліки в освітньому процесі, які призводять до тих аспектів навченості, вихованості, розвитку, соціалізації осіб, підготовки фахівців, що слід подалати.	Показати ступінь розробленості виокремленої проблеми у науці, указати на недостатньо вивчені аспекти.

Обґрунтовуючи у вступі актуальність теми дослідження, студент засвідчує вміння виокремити головне від другорядного, *виявити аспекти теми, які вже відомі, й ті, що потребують додаткового вивчення*.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або наукового завдання.

Приклад обґрунтування актуальності дослідження О. Мартинчук на тему «Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі» наведено в додатку (Додаток Д1).

Розглянемо кожен із елементів наукового апарату магістерського дослідження.

2.4.2. Мета дослідження

У довідникових джерелах поняття *мета* (ціль) характеризується як усвідомлений образ бажаного результату, на досягнення якого спрямовано дії людини; образ результату утримується у свідомості весь час, поки виконуються дії або як передбачуваний корисний результат, що визначає цілісність і спрямованість поведінки особистості. Мета визначає дію, яка забезпечує досягнення мети.

Мета дослідницького пошуку, зазвичай, описується через його кінцевий результат. Автор задає собі запитання: **який результат я хочу одержати?** У педагогічних дослідженнях найбільш вірогідним результатом може бути: закономірність, ідея, класифікація, концепція, метод, модель, підхід, поняття, правило, прийом, принцип, рекомендація, система (дидактична, методична, виховна), засіб, тенденція, термінологія, типологія, умова, функції тощо.

Мету магістерської роботи не рекомендується формулювати як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Важливо пам'ятати – мета має безпосередньо перегукуватися з назвою роботи!

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів мети:

Мета дослідження: проаналізувати тематику і наукову продукцію співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки; обґрунтувати значущість їх науково-дослідницької діяльності для розвитку теорії і практики інклюзивної освіти в Україні.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду».

Один із варіантів мети:

Мета дослідження: виявити тенденції забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання у загальноосвітніх школах США й окреслити шляхи впровадження набутого прогресивного зарубіжного досвіду у вітчизняну освітню практику.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Формування готовності дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі та психолого-педагогічні умови її забезпечення».

Один із варіантів мети:

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити зміст, методи і засоби підготовки дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Забезпечення соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності».

Один із варіантів мети:

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

2.4.3. Завдання дослідження

Мета дослідження зумовлює його **завдання**. Щоб їх осмислити, дослідник повинен задати собі запитання: **що потрібно зробити, щоб досягнути мети?** Завдання дослідження можуть бути описані стандартизованими термінами: *визначити..., з'ясувати..., розкрити..., розробити..., обґрунтувати..., експериментально перевірити..., виявити..., перевірити..., проаналізувати..., удосконалити..., впровадити..., уточнити..., систематизувати...* тощо.

Отже, завдання магістерської роботи розглядаються як конкретизація її мети та певний алгоритм її досягнення.

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів завдань:

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз тематики і наукової продукції співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки.

2. Дослідити й теоретично обґрунтувати залежність розвитку інклюзивної освіти в Україні від науково-дослідницької діяльності співробітників

Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі спеціальної та інклюзивної педагогіки.

3. Упорядкувати науково-дослідницьку діяльність співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки та на цій основі визначити її основні напрями; схарактеризувати основні науково-теоретичні та методичні ідеї у галузі інклюзивної педагогіки, що вплинули на розвиток теорії та практики вітчизняної інклюзивної освіти.

4. Скласти хронологію наукових друкованих праць та бібліографічний показник наукових праць співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду».

Один із варіантів завдань:

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретичний аналіз зарубіжних професійних стандартів та профілів фахівців спеціальної освіти.

2. Здійснити аналіз змістово-методичного забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання і з'ясувати її особливості та компоненти.

3. Визначити схожі та відмінні тенденції ефективної підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами в Україні та за кордоном.

4. Дослідити український досвід підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі аналізу результатів анкетування фахівців зі спеціальної освіти.

5. На основі порівняльного аналізу досвіду США та України розробити методичні рекомендації щодо організації та забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання у вітчизняних закладах освіти.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Формування готовності дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі та психолого-педагогічні умови її забезпечення».

Один із варіантів завдань:

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування готовності дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.
2. З'ясувати психолого-педагогічні умови підготовки дитини до школи: зміст, методи, засоби.
3. Розробити критерії й показники визначення рівнів готовності дітей з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.
4. Вивчити стан готовності дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.
5. Розробити й експериментально перевірити систему роботи з підвищення якості підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Забезпечення соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності».

Один із варіантів мети:

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати загальну та спеціальну психолого-педагогічну літературу щодо висвітлення поняття «соціальної інтеграції»; визначити сутність процесу соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

2. Визначити та обґрунтувати критерії, показники й охарактеризувати рівні соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

3. Дослідити особливості соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

2.4.4. Об'єкт і предмет дослідження

З темою дослідження тісно пов'язані його об'єкт і предмет.

Об'єкт, на думку науковців, визначається як реальний педагогічний процес, який містить протиріччя і породжує проблемну ситуацію.

Студенту необхідно усвідомити, що об'єкт дослідження – це те, на що спрямовано процес пізнання; це системи, структури, процеси або явища, у межах яких виникає проблема для вивчення. Об'єктами педагогічних та психологічних досліджень можуть бути: діяльність педагогів, вихованців / учнів; педагогічні стосунки між суб'єктами освітньої діяльності, особистістю та колективом; організація пізнавальної діяльності тих чи інших осіб, корекційно-розвивальний процес; процес ігрової діяльності; процес розвитку, мовленнєва діяльність; інклюзивний освітній процес у цілому; інклюзивне освітнє середовище; процес формування компетентностей тощо.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта, є його частиною і конкретизацією. Таким чином, об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове.

Предмет дослідження, як і мета, має перегукватися з назвою роботи.

Предмет дослідження тлумачиться як окремі властивості, характеристики об'єкта, які мають інтерес для науковця у зв'язку з проблемою, що вивчається. Розмірковуючи над предметом дослідження, можна віднайти відповідь на запитання: *які властивості, аспекти, функції об'єкта розкриває це дослідження?* Водночас, прагнучи визначати об'єкт дослідження варто замислитися над питанням: *як можна назвати контекст, у межах якого розгортається вивчення предмету дослідження?*

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів об'єкта та предмета:

Об'єкт дослідження – історичний процес розвитку теорії та практики інклюзивної освіти в Україні.

Предмет дослідження – науково-дослідницька діяльність співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду».

Один із варіантів об'єкта та предмета:

Об'єкт дослідження – підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – змістово-методичне забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Формування готовності дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі та психолого-педагогічні умови її забезпечення».

Один із варіантів об'єкта та предмета:

Об'єкт дослідження – процес підготовки дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Предмет дослідження – зміст, умови та методика підготовки дитини з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

««Забезпечення соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності».

Один із варіантів об'єкта та предмета:

Об'єкт дослідження – процес соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови соціальної інтеграції дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами театралізованої діяльності.

2.4.5. Теоретико-методологічні засади дослідження

Кожне дослідження має мати теоретико-методологічні засади та ґрунтуватися на них.

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів теоретико-методологічної основи дослідження:

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення про детермінованість історичного процесу (зокрема й щодо розвитку педагогічної науки) та його екстрапольованість на сучасність і майбутнє (С. Бабишин, О. Мазуркевич, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.), про роль особистості в розвитку науки (І. Бех, А. Бойко, Віт. Бондар, І. Зязюн, О. Козинець, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.); методологія дослідження історії спеціальної освіти в Україні (Віт. Бондар, В. Гладуш, Н. Єфіменко, В. Золотоверх, Є. Линдіна, О. Потапенко, М. Супрун, В. Тищенко, С. Федоренко, О. Шевченко, М. Ярмаченко та ін.); концепції розвитку інклюзивної освіти (А-С. Armstrong, D. Armstrong, J. Deppeler, L. Florian, D. Goodley, D. Harvey, T. Loreman, J. McLeskey, F. Polat, K. Runswick-Cole, E. Spandagou, J. Rix, N. Waldron, Л. Гриневич, А. Колупаєва, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.).

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду».

Один із варіантів теоретико-методологічної основи дослідження:

Теоретико-методологічні засади дослідження: концепції розвитку інклюзивної освіти (А-С. Armstrong, D. Armstrong, J. Deppeler, L. Florian, D. Goodley, D. Harvey, T. Loreman, J. McLeskey, F. Polat, K. Runswick-Cole, E. Spandagou, J. Rix, N. Waldron, Л. Гриневич, А. Колупаєва, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.); теоретичні положення про роль спеціального педагога у процесі забезпечення якості інклюзивної освіти (О. Мартинчук, Т. Скрипник, Z. Al-Shammari, K. Duke, G. Ghere, C. Mihajlovic, J. Mintz, R. Pirttimaa, J. Sommerness, M. Takala, M. Törmänen, J. York-Barr); теоретичні положення щодо організації та впровадження інклюзивної практики, вимоги до розроблення професійних стандартів щодо підготовки спеціального педагога (Н. Никоненко, K. Allard,

A. Carroll, O. Crispel, C. Forlin, A. Jobling, R. Kasperski, M. Nordmark, M. Takala); теорії про співпрацю між вчителями спеціальної освіти та колегами-вчителями, що скеровано на допомогу учням з особливими освітніми потребами (R. Achmadtullah, C. Dukes, P. Lamar-Dukes, S. Mackenzie, Y. Nuraeni, M. Nurtanto, R. Rasmitadila, A. Samsudin, A. Tambunan).

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Особливості організації логопедичного супроводу дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра в умовах інклюзивного освітнього середовища»

Один із варіантів теоретико-методологічної основи дослідження:

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять вчення: щодо проблем розвитку особистості педагога (І. Бех, В. Огнев'юк); підготовки педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти (L. Florian, T. Loreman, І. Демченко, А. Колупаєва, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Н. Софій та ін.); формування професійних компетентностей вчителів-логопедів (Н. Бабич, Е. Данілавічюте, Н. Лопатинська, В. Тищенко та ін.); забезпечення логопедичного супроводу як системної логопедичної допомоги родині, яка виховує дитину з порушеннями мовлення (В. Кисличенко, І. Мартиненко, Н. Пахомова, Н. Савінова); інноваційного застосування методу case-study в професійній підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти (зокрема, вчителів-логопедів) (Н. Бабич, К. Кібальна, Т. Мельніченко, Г. Супрун, О. Таран) тощо.

2.4.6. Методи дослідження

Метод (від гр. *methodos* – спосіб пізнання) – це сукупність відносно однорідних прийомів, операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання.

Л. Ковальчук пропонує наступну класифікацію методів педагогічного дослідження (рис. 1) [9, с. 140]:

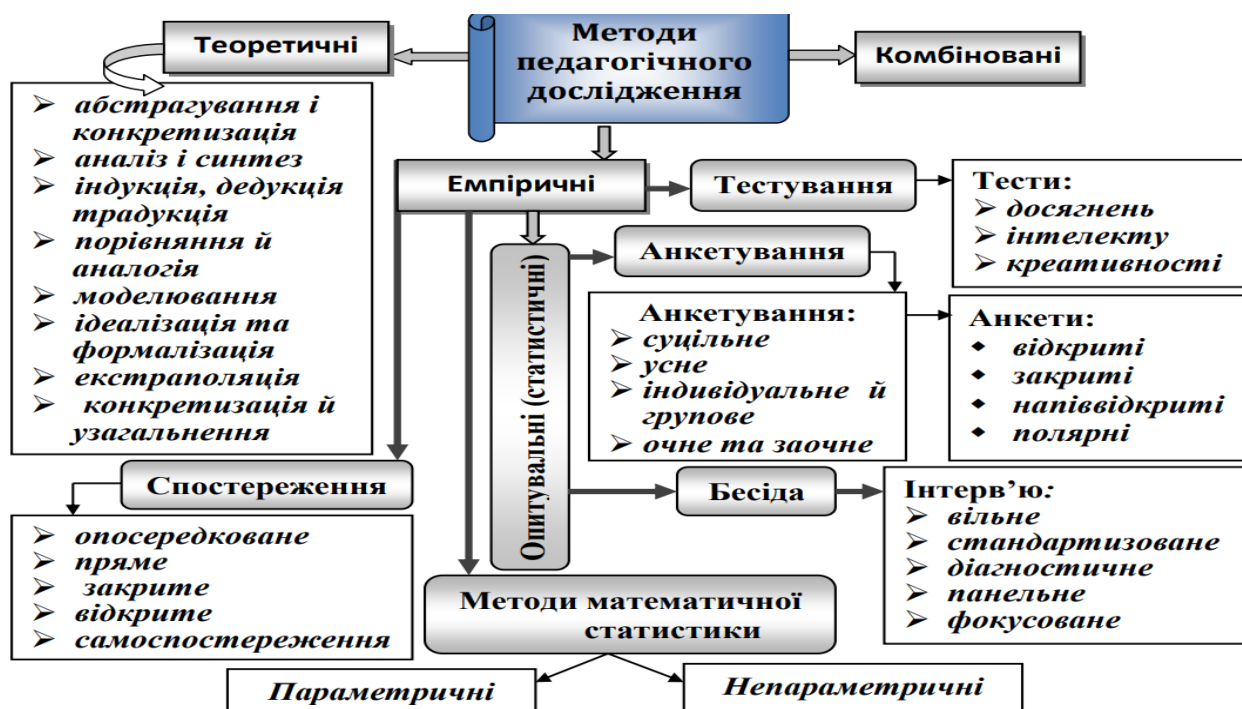

Рис. 2.1. Методи науково-педагогічних досліджень за Л. Ковальчук

В магістерській роботі, зазвичай, застосовують:

- теоретичні методи – аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація, тобто методи огляду наукових джерел з проблеми дослідження;
- емпіричні методи – спостереження, анкетування, опитування, бесіда, моделювання, експертне оцінювання, тестування, експеримент, тобто конкретні методи та методики дослідження (діагностичний інструментарій);
- методи обробки та аналізу даних – методи якісної та кількісної обробки, методи статистичного аналізу (статистичні критерії), тобто методи, що доводять достовірність результатів дослідження.

У кваліфікаційному магістерському дослідженні потрібно надати перелік використаних методів для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба узгоджено зі змістом роботи, при тому, коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів методів дослідження:

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано **комплекс методів наукового дослідження:**

- теоретичний аналіз та узагальнення відомостей і фактів із наукових, методичних та архівних джерел для вивчення наукового доробку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України;
- пошуково-бібліографічний метод для дослідження науково-дослідницької діяльності співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки;
- хронологічний метод з метою розглянути науково-дослідницьку діяльність співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у часовій послідовності, знайти підстави для з'ясування виникнення та втілення їхніх ідей у теорії та практиці інклюзивної освіти;
- системно-структурний метод для систематизації та класифікації інформації про науково-дослідницьку діяльність співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду»

Один із варіантів методів дослідження:

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано **комплекс методів наукового дослідження:**

– *теоретичні методи*: аналіз зарубіжних професійних стандартів та профілів фахівців зі спеціальної освіти; вивчення та аналіз наукової літератури щодо проблеми дослідження з метою визначення теоретичних засад підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення на основі ефективного викладання; компаративний аналіз вітчизняних та зарубіжних праць, присвячених вивченню особливостей підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами спеціальними педагогами у закладах загальної середньої освіти з метою визначення схожих та відмінних тенденцій ефективної підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення в Україні та за кордоном;

– *емпіричні методи*: анкетування фахівців зі спеціальної освіти закладів загальної середньої освіти задля дослідження українського досвіду підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі; узагальнення та інтерпретація результатів анкетування за допомогою кількісно-якісної обробки та контент-аналізу;

– *методи аналізу та обробки даних*: узагальнення результатів компаративного аналізу та анкетування з метою розроблення методичних рекомендацій для організації та забезпечення підтримки учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання у вітчизняному інклюзивному освітньому просторі.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Активізація комунікативної діяльності молодших школярів з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками PECS в інклюзивному освітньому середовищі».

Один із варіантів методів дослідження:

Для досягнення мети і розв’язання поставлених завдань використано такі **методи наукового дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної, логопедичної, методичної літератури для окреслення особливостей комунікації молодших школярів з РАС; теоретичне осмислення й узагальнення практики використання методу PECS з

метою визначення методичних засад і пересторіг у процесі формування комунікативних навичок в учнів з РАС; моделювання роботи з активізації їхньої комунікативної діяльності із застосуванням методу PECS в умовах інклюзивного освітнього середовища;

– *емпіричні*: комплексне вивчення стану сформованості комунікативно-мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом: цілеспрямоване спостереження за їхньою мовленнєвою діяльністю у закладах загальної середньої освіти під час експериментальної роботи, інтерв'ювання, застосування шкал методик CARS та PEP-3, опитувальників для батьків; педагогічний експеримент: констатувальний для визначення стану комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів з розладами аутистичного спектра; формувальний та контрольний-аналітичний для перевірки ефективності розробленої моделі роботи з активізації комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками (PECS) в умовах інклюзивного освітнього середовища;

– *математично-статистичні*: методи математичної статистики із застосуванням t-критерію Ст'юдента та точного критерію Фішера з метою оцінки впливу методу PECS, достовірності отриманих даних та ефективності формувального експерименту.

2.4.7. Експериментальна база дослідження

Потрібно зазначити заклади освіти (інші установи), на базі яких здійснювалось дослідження, кількість учасників експерименту (бажано зазначити терміни, у які здійснювалось дослідження).

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів баз дослідження:

Основні джерела дослідження становлять різні за характером та змістом матеріали:

1. Архівні документи Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.
2. Науково-історична, психологічна, педагогічна та спеціальна література.
3. Періодичні наукові видання, матеріали періодичних видань міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду»

Один із варіантів баз дослідження:

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота на констатувальному етапі дослідження (онлайн опитування) виконувалася на базі закладів середньої освіти областей України (Волинська, Івано-Франківська, Хмельницька, Львівська, Житомирська, Дніпропетровська, Рівненська, Київська, Одеська, Запорізька, Чернівецька, Вінницька, та на неокупованій території Луганської та Донецької області у дистанційному форматі). Вибірку склали 40 опитуваних фахівців зі спеціальної освіти.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Активізація комунікативної діяльності молодших школярів з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками PECS в інклюзивному освітньому середовищі».

Один із варіантів баз дослідження:

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота на констатувальному, формуальному та контрольно-аналітичному етапах дослідження виконувалася на базі закладів загальної середньої освіти I-III

ступенів № м. Києва. Вибірку склали 20 учнів початкової школи з розладами аутистичного спектра.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Особливості психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»

Один із варіантів:

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі закладу дошкільної освіти № ... комбінованого типу м. Києва. В експерименті брали участь діти старшого дошкільного віку (5-6 років), які склали дві вибірки: перша вибірка – діти із загальним недорозвитком мовлення (20 осіб); друга вибірка – діти з типовим розвитком (20 осіб).

2.4.8. Елементи наукової новизни

Кожне наукове дослідження містить наукову новизну. Зважаючи на те, що магістерське дослідження є першим кроком студента на науковому шляху, на якому починає формуватися науково-дослідницька компетентність здобувача другого (магістерського) рівня, то, вочевидь, мова може йти загалом про отримання у магістерському дослідженні певних елементів наукової новизни.

Характеризуючи новизну результатів, дослідник залишаючись у межах поставлених завдань, має показати, **яке нове знання він отримав**, розв'язуючи їх. Зазвичай, наукову новизну отриманих результатів прийнято формулювати за допомогою таких фраз:

- *вперше* (теоретично обґрунтовано..., розроблено..., визначено сутність понять ..., визначено та обґрунтовано структуру і зміст ..., спроектовано й апробовано систему ... / методику ... , окреслено педагогічні умови ...);
- *подальшого розвитку набули* ;
- *поглиблено та уточнено*

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів наукової новизни:

1. **Елементи наукової новизни** полягають у тому, що магістерська робота є першим у вітчизняній теорії і практиці інклюзивної педагогіки цілісним комплексним дослідженням науково-дослідницької діяльності співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України; виокремлено, систематизовано та схарактеризовано основні науково-теоретичні та методичні ідеї у галузі інклюзивної педагогіки, що вплинули на розвиток теорії та практики вітчизняної інклюзивної освіти; укладено бібліографічний показник наукових праць співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у галузі інклюзивної педагогіки.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду»

Один із варіантів наукової новизни:

Елементи наукової новизни полягають у визначених схожих та відмінних тенденціях ефективної підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами в Україні та за кордоном; розробленні діагностичної методики визначення рівнів сформованості підтримки спеціальними педагогами навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Активізація комунікативної діяльності молодших школярів з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками PECS в інклюзивному освітньому середовищі».

Один із варіантів наукової новизни:

Елементи наукової новизни полягають у виявленні рівнів сформованості комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра; подальшого розвитку набуло впровадження методу PECS в умовах інклюзивного навчання.

2.4.9. Практичне значення дослідження

Кожен дослідник, навіть початківець, має задати собі запитання: **«У чому полягає значення його результатів для практики?»**

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів практичної значущості:

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження становлять науковий і практичний інтерес; можуть бути використані в подальших історико-педагогічних дослідженнях та у викладацькій діяльності закладів вищої освіти для вдосконалення змісту навчальних курсів з інклюзивної освіти з метою ґрунтовнішого ознайомлення здобувачів освіти з розвитком вітчизняної інклюзивної педагогіки.

Зразок (порівняльно-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Підтримка навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду».

Один із варіантів практичної значущості:

Практичне значення полягає у розробленні методичних рекомендацій щодо організації та забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами на основі ефективного викладання у вітчизняних закладах освіти, які можуть бути використані фахівцями зі спеціальної освіти у своїй професійній діяльності, а також використані під час підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності 016 Спеціальна освіта у закладах вищої освіти.

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Активізація комунікативної діяльності молодших школярів з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками PECS в інклюзивному освітньому середовищі».

Один із варіантів практичної значущості:

Практичне значення одержаних результатів передбачає, що застосування моделі роботи з активізації комунікативної діяльності молодших школярів з розладами аутистичного спектра з опорою на метод PECS в умовах інклюзивного освітнього середовища дасть змогу подолати комунікативні бар'єри і сприятиме більшій участі цих школярів у різних видах діяльності разом з однолітками.

2.4.10 Апробація результатів дослідження

Апробація результатів дослідження є важливим елементом магістерського дослідження, що полягає у:

- впровадженні діагностичних та формувальних методів, методик, технологій, програм тощо в психолого-педагогічну практику;
- написання та друк тез, статей у фахових виданнях;
- презентація результатів дослідження на фахових конференціях, семінарах, конкурсах, олімпіадах тощо.

Апробація результатів підтверджує актуальність дослідження та фахову компетентність магістранта до здійснення та презентації наукових досліджень.

Апробація результатів має бути зазначена у магістерській роботі окремим пунктом.

Зразок (історико-педагогічне дослідження)

Якщо тема:

«Внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в теорію та практику вітчизняної інклюзивної освіти».

Один із варіантів апробації результатів:

Апробація результатів дослідження. Апробація здійснювалась на базі Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка про впровадження). Основні положення і результати дослідження:

- представлено на студентській науково-практичній конференції «Перші кроки у науку» Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ (дата);
- підготовлено та опубліковано у співавторстві з науковим керівником тези: ...;
- підготовлено та прийнято до друку наукову статтю: ...

Зразок (емпіричне дослідження)

Якщо тема:

«Особливості психологічної адаптації учнів першого класу з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища».

Один із варіантів апробації результатів:

Апробація результатів. Апробація здійснювалась протягом 2021 року у ході емпіричного констатувального та формувального дослідження на базі школи І – ІІІ ст. № 233 Оболонського району м. Києва (Довідка про впровадження). Основні положення і результати дослідження представлено на: студентській науково-практичній конференції «Перші кроки у науку» Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ (04.11.2021). Підготовлено та опубліковано у співавторстві з науковим керівником статтю: ...

2.4.11. Структура магістерської роботи

Визначаючи *структуру магістерської роботи* слід перерахувати кількість розділів в роботі, назвати кількість сторінок та число найменувань у списку використаних джерел.

Зразок

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 5 додатків (12 сторінок), списку використаних джерел (50 найменувань, з них 4 – іноземними мовами, 5 Інтернет-сайтів). Повний обсяг роботи становить 98 сторінок, основного тексту – 80 сторінок. Робота містить 2 таблиці і 3 рисунки на 2 сторінках основного тексту.

2.5. Основна частина

Основна частина кваліфікаційної магістерської роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. У кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

У розділах основної частини емпіричної магістерської роботи подають (орієнтовно):

- огляд літератури за темою дослідження (перший розділ);
- виклад методики констатувального етапу дослідження (перший параграф другого розділу);
- аналіз результатів констатувального етапу дослідження (другий параграф другого розділу);
- виклад методики формувального етапу дослідження (перший параграф третього розділу)
- аналіз і узагальнення результатів формувального етапу дослідження, опис результатів контрольно-аналітичного етапу дослідження (другий параграф третього розділу розділу);

– методичні рекомендації для різних учасників освітнього процесу (третій параграф третього розділу).

В огляді літератури студент окреслює основні результати наукових пошуків його попередників за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи раніше виконані роботи, студент повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даній галузі. Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини роботи.

У процесі написання аналізу літературних джерел слід за основу брати наступні фрази і вирази (*імена та прізвища науковців подано як зразок для оформлення посилань у тексті при аналізі досліджень науковців*):

- як зазначає Т. Скрипник, ...;
- на думку К. Луцько, ...;
- Н. Софій наголошує, що...;
- аналіз наукових, методичних і нормативних джерел з проблеми дослідження показав, що ...;
- наразі зростає роль і якість досліджень, спрямованих на пошук ефективних шляхів організації і впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (Дж. Депелер, В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Лорман, І. Луценко, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко, Л. Флоріан, Д. Харві та ін.). Так, зазначеними авторами розроблено ...;
- провідна роль у розробленні ... належить науковцям (ПІБ);
- аналіз наявних практик дає змогу виокремити ...;
- для аналізу було обрано кілька методологічних / методичних підходів;
- значущими для окресленого дослідження є також такі методологічні підходи, як ...;
- згідно з науковими педагогічними розвідками можна стверджувати, що ...;

- ЮНІСЕФ визначає інклюзивну освіту як ...;
- в українських наукових джерелах інклюзивна освіта визначається як ...;
- відповідно до Закону України «Про освіту» ...;
- в Україні проблему підготовки фахівців зі спеціальної освіти розглядала О. Мартинчук, яка наголошувала на ...;
- науковці (Е. Данілавічюте, А. Колупаєва, О. Таранченко) долучились до розроблення ...;
- вагомий внесок у розроблення ... зроблено вітчизняними науковцями (ПІБ);
- результати науково-дослідної діяльності з вивчення проблеми ... презентовано у монографії ...;
- концептуальні засади ... представлено у наукових розвідках Е. Данілавічюте і С. Литовченко;
- значний внесок у розроблення ... зроблено О. Таран;
- значний інтерес для наших наукових розвідок представляють результати дослідження О. Федоренко, у якому описано ...;
- ми повністю погоджуємось з думкою Н. Заєркової, що ...;
- Г. Супрун у дисертаційному дослідженні дослідила особливості ...;
- О. Федоренко, досліджуючи проблему ..., визначила напрями та етапи, розробила методику ...;
- Т. Скрипник розробила та науково обґрунтувала концепцію.;
- Н. Софій дослідила організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з ООП;
- Ю. Найда визначила та обґрунтувала ...;
- здійснений нами аналіз досліджень і публікацій свідчить, що проблема становлення і розвитку інклюзивної освіти цікавить чимало зарубіжних (К. Black-Hawkins, J. Deppeler, T. Loreman, L. Florian, R. Smith) і вітчизняних

(В. Бондар, І. Демченко, А. Колупаєва, О. Мартинчук, С. Миронова, З. Шевців та ін.) вчених.

Варто зазначити, що у ході теоретичного огляду може бути запропоновано теоретичну модель з досліджуваної проблематики, що в подальшому буде основою прикладного (констатувального / формувального) дослідження. Приклад розроблення моделі подану у додатках (Додаток Е).

У здійсненні практичної частини науково-пошукової діяльності чітко виступають три стадії, що мають свої конкретні цілі: констатувальна, формувальна та контрольна-аналітична.

У другому розділі описують дизайн констатувального етапу дослідження: теорії, концепції, закони, закономірності, принципи, педагогічні підходи, правила тощо, які забезпечують у процесі пошуку здобуття істинно нового наукового знання. Наводять методи вирішення завдань дослідження, характеризують застосовані методики, критерії та показники констатувального етапу дослідження, описують результати дослідження.

Констатувальний експеримент спрямований на встановлення наявного стану та рівня тих чи інших психолого-педагогічних особливостей досліджуваних (або видів їхньої діяльності) на момент проведення дослідження, наприклад, показників індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами; рівнів сформованості зв'язного мовлення; стану впровадження інноваційних технологій за певними критеріями.

Для оцінювання вимірювання досліджуваних педагогічних/психологічних явищ слугують:

- критерії (підстави для оцінювання);
- показники (параметри, що відображають стан об'єктів спостереження, їх якісні або кількісні характеристики).

Констатувальне дослідження здійснюється за допомогою певних методів та засобів збору відповідної інформації: наукового методу спостереження (з розробленим бланком з одиницями спостереження), тестів, опитувальників, експертних оцінок, аналізу продуктів діяльності, документації тощо.

Нижче наведено приклад оформлення структури констатувального експерименту.

Таблиця 2.2

Структура констатувального етапу дослідження

Критерії	Показники	Методика
<i>Родинно-побутова компетентність</i>	1. Знає склад сім'ї. 2. Має позитивне ставлення до сім'ї та себе. 3. Прагне допомагати членам сім'ї.	1. Анкетування батьків та педагогів щодо визначення рівня соціальної інтеграції дитини молодшого дошкільного віку, освітня лінія «Дитина в соціумі».
<i>Соціально-комунікативна компетентність</i>	<i>Комунікація з дорослими:</i> 1. Вирізняє знайомих людей з-поміж інших, розуміє відмінність дорослих та дітей, знайомих та незнайомих. 2. При зустрічі впізнає знайомих, поводить себе привітно. 3. Легко відгукується на прохання дорослих, успішно діє під їх керівництвом. <i>Комунікація з дітьми:</i> 1. Входить в контакт з однолітками (звертається до однолітків з елементарними пропозиціями, проханнями), проявляє інтерес до спілкування та спільних справ. 2. Дотримується доступних норм спілкування з однолітками (вітатися, не битися, ділитися/обмінюватися іграшками, запитати дозволу, вибачитися). 3. Дружнє спілкування з однолітками (наявна спільна предметна діяльність, приймає правила гри, ігрові діалоги розігрує тощо). <i>Група:</i>	1. Анкетування батьків та педагогів щодо визначення рівня соціальної інтеграції дитини молодшого дошкільного віку, освітня лінія «Дитина в соціумі». 2. Метод спостереження (Протокол спостереження за дитиною з метою встановлення рівня прояву соціально-комунікативної компетенції)

	1. Відчуває приналежність до вікової групи в дошкільному закладі. 2. Добре почувається серед дітей своєї групи. 3. Не завдає шкоди дітям, рослинам, іграшкам, книгам та іншому обладнанні в групі.	
<i>Емоційно-ціннісна компетентність</i>	1. Розрізняє найпростіші емоції інших людей (радість, злість, сум, страх). 2. Може назвати власні найпростіші емоції (радість, страх, злість, сум), які відчуває. 3. Може відтворити емоцію когось із оточуючих або казкового героя.	1. Анкетування батьків та педагогів щодо визначення рівня соціальної інтеграції дитини молодшого дошкільного віку, освітня лінія «Дитина в соціумі». 2. Методика С. Є. Кулачківської «Впізнай емоцію» (адаптована до теми дослідження).
<i>Соціально-громадянська компетентність</i>	1. Проявляє зацікавленість та повагу до національних культурних цінностей нашого народу та інших культур. 2. Емоційно реагує на власну участь та участь інших у різних видах діяльності. 3. Демонструє дружнє та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.	1. Анкетування батьків та педагогів щодо визначення рівня соціальної інтеграції дитини молодшого дошкільного віку, освітня лінія «Дитина в соціумі».

Рівнями оцінювання можуть бути: перший (високий), другий (достатній), третій (вимагає покращення), четвертий (низький) рівні.

Після того, як необхідні показники зібрано, проводиться їх кількісний та якісний аналіз.

У третьому розділі описують дизайн формувального та контрольного-аналітичного етапу дослідження: теорії, концепції, закони, закономірності, принципи, педагогічні підходи, правила тощо, які стали основою для розроблення магістрантом системи роботи / методики / моделі / педагогічних умов тощо. Наводять методи вирішення завдань дослідження, характеризують розроблені на

основі аналізу літературних джерел та результатів констатувального етапу дослідження систему роботи / методика / модель / педагогічні умови тощо, описують результати дослідження.

Формувальний експеримент полягає у вивченні педагогічного/психологічного явища безпосередньо у процесі спеціально організованого експериментального навчання і виховання, активного формування тих чи інших психолого-педагогічних особливостей, дій, процесів, діяльності. Протягом формувального експерименту магістр має стежити за зміною параметрів, які його цікавлять; може робити проміжні зрізи тих чи інших характеристик і вносити корективи в експеримент.

При здійсненні і констатувального, і формувального експериментів корисно визначати умови їх проведення, а також фіксувати певні обставини (емоційні реакції, ставлення досліджуваних до ситуації обстеження або експериментальних впливів), виявлені недоліки та труднощі в організації цього процесу. Це дасть змогу зробити висновки та рекомендації більш детальними та цінними, на підґрунті власного досвіду і практики подолання труднощів.

Контрольно-аналітичний експеримент передбачає обстеження експериментальної групи та контрольної групи (якщо така була) для того, щоб довести, що здійснений на експериментальну групу вплив реально вплинув на стан тих чи інших параметрів, тоді як у контрольній групі, учасники якої не брали участь у формувальному експерименті, навіть якщо відбулися зміни, але вони не мали виразного характеру і відбулися не у всіх.

Виклад матеріалу магістерської роботи підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

2.6. Висновки

У висновках викладають найважливіші науково-теоретичні результати, одержані студентом, які повинні містити відповіді на сформульовані студентом на початку роботи дослідницькі завдання (кожному завданню має відповідати один або декілька абзаців висновків).

Останні пункти висновків можуть містити рекомендації щодо практичного використання здобутих результатів.

Приклади фраз, які використовують при написанні висновків (зазвичай за допомогою цих фраз починається речення):

- У розділі представлено ...;
- Проаналізовано сучасний стан...;
- Розглянуто зарубіжний досвід ...;
- Досліджено ...;
- З’ясовано, що ...;
- Виявлено, що ...;
- Здійснено аналіз ...;
- Проаналізовано сучасний стан теорії та практики ... в Україні та окреслено їхній вплив на ...;
- Описано теоретичні та практичні здобутки вітчизняних науковців у контексті ...;
- Вивчено дослідження, присвячені проблемі ...;
- З’ясовано значний інтерес науковців до ..., проте не виявлено жодного ґрунтового дослідження з проблеми ...;
- Здійснений нами аналіз ...;
- Науково обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено систему (елементи системи, методику, систему вправ тощо)...;
- Запропоновано...
- Охарактеризовано;
- Окреслено суть ...;

- Розроблений комплекс критеріїв і показників сформованості ... надав можливість оцінити ефективність системи;
- Динаміка зрушень у показниках рівня сформованості... становить...;
- Результати теоретико-експериментального пошуку підтвердили, що ...

2.7. Список використаних джерел

Список використаних джерел – елемент наукового апарату магістерської роботи, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис в магістерській роботі певною мірою відображає наукову етику і культуру наукової праці. Саме з нього можна зробити висновок про ступінь ознайомлення здобувача освіти з наявною науковою літературою з досліджуваної проблеми. Бібліографічний апарат роботи складається з бібліографічного списку (списку використаних джерел) і бібліографічних посилань, які оформлюються відповідно до чинних стандартів.

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарата, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Такий список є однією із суттєвих складових магістерської роботи, що віддзеркалює самостійну творчу працю її автора і демонструє ступінь фундаментальності проведеного дослідження.

Список використаних джерел має відповідати темі дослідження, містити загальні джерела (підручники, посібники, довідники) та першоджерела (монографії, дисертаційні дослідження, статті у фахових виданнях). Необхідною вимогою є використання джерел за останні 3-5 років. При опрацюванні літературних джерел варто враховувати науковий доробок вітчизняних фахівців спеціальної освіти, зокрема, професорсько-викладацького складу випускової кафедри. Важливим є використання наукових здобутків інших країн, опрацювання іншомовних наукових джерел з проблеми дослідження. Заборонено використовувати російськомовні джерела.

2.8. Додатки

До додатків, за необхідності, доцільно включати допоміжний матеріал:

- опис дослідницьких програм, інструкції та методики вирішення наукових завдань;
- комплекси вправ, конспекти занять тощо;
- допоміжні ілюстрації.

У кожному додатку зазначається, які матеріали розроблені автором роботи, а які з них запозичені з наукових джерел та педагогічної практики.

РОЗДІЛ 3.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ В МАГІСТЕРСЬКОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

3.1. Сутність математичної статистики

Статистичним описом результатів експериментів і спостережень займається математична статистика, завдяки якій можна зібрати різні дані, пов'язані з тими чи іншими явищами, процесами, подіями, опрацювати їх та встановити певні закономірності. У структурі математичної статистики традиційно виділяють два основні розділи: описова статистика і статистичні висновки.

Описова статистика використовується для: узагальнення показників однієї змінної (статистика випадкової вибірки); виявлення взаємозв'язків між двома і більше змінними (кореляційно-регресійний аналіз).

Статистичні висновки надають можливість: 1) оцінити точність, надійність і ефективність вибірових статистик, виявити похибки, які виникають у процесі статистичних досліджень (статистичне оцінювання); 2) узагальнити параметри генеральної сукупності, отримані на підставі вибірових статистик (перевірка статистичних гіпотез) [27, с. 9-10].

Головна мета наукових досліджень – це отримання нового знання про великі класи явищ, осіб або подій, які прийнято називати *генеральною сукупністю*. Генеральною сукупністю можна називати і *повну сукупність значень* якоїсь ознаки. Приналежність вибірки до генеральної сукупності є головною підставою для оцінки характеристик генеральної сукупності за характеристиками вибірки.

Пояснення

Генеральна сукупність – це діти певного віку та категорії, наприклад, *всі діти дошкільного віку з розладами аутистичного спектра*. Звичайно, ми не можемо дослідити особливості певних психічних проявів у всіх дітей цієї категорії, але для достовірних результатів достатньо взяти вибірку обсягом 30-40

дітей. При такому обсязі вибірки результати дослідження (наприклад, стан сформованості навичок самообслуговування), за законами статистики, можна поширити на всю генеральну сукупність, тобто зробити висновок що виявлені особливості навичок самообслуговування притаманні дітям дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. З меншим обсягом вибірки можемо говорити лише про можливі тенденції, що для магістерського дослідження є допустимим та достатнім.

Застосування статистичних методів складається з трьох основних блоків [27, с. 12-13]:

- 1) перехід від об'єкта реальності до абстрактної математико-статистичної схеми, тобто побудова імовірнісної моделі явища, процесу, властивості;
- 2) проведення розрахункових дій власно математичними засобами в межах імовірнісної моделі за результатами вимірювань, спостережень, експерименту і формулювання статистичних висновків;
- 3) інтерпретація статистичних висновків щодо реальної ситуації й ухвалення відповідного рішення.

Перед тим, як обрати статистичний критерій для аналізу даних емпіричного дослідження, необхідно визначити так звані незалежну та залежну змінні в дослідженні. *Незалежна змінна* (НЗ) – це те, чим маніпулює дослідник. *Залежна змінна* (ЗЗ) – це результат маніпулювання незалежною змінною. Тобто, незалежна змінна – це чинник, а залежна змінна – наслідок. Дослідник намагається пояснити наслідок (ЗЗ), що виникає завдяки маніпулюванню незалежною змінною (НЗ) [31, с. 4].

Пояснення

Незалежна змінна, зазвичай, це певні умови та методи (методики) дослідження або технології формувального впливу (корекційно-розвиткова програма), а прояви певних характеристик (особливості прояву, стан сформованості) – це є *залежна змінна*.

Наступний крок – визначення, в яких шкалах виміряні змінні. Існує дві групи статистичних критеріїв: непараметричні та параметричні. *Непараметричні* використовуються для аналізу даних, виміряних в шкалах найменувань та порядку. *Параметричні* критерії застосовуються до даних, виміряних в шкалі інтервалів та шкалі відношень [30, с. 5].

Варто звернути увагу на те, що непараметричні критерії застосовуються для аналізу номінальних та порядкових даних. Критерій χ^2 Пірсона, G-знаків (критерій МакНемара), Q-Розенбаума, кутове перетворення ϕ^* Фішера застосовуються до даних, виміряних в шкалі найменувань. Дані, виміряні в шкалі порядку, аналізуються за допомогою таких критеріїв, як: U Манна-Уїтні, T Вілкоксона, H Крускала-Уолліса, дисперсійний аналіз ANOVA (для порядкових даних) (таблиця 3.1) [31, с. 6].

Таблиця 3.1

Статистичні критерії

Шкала найменувань	Шкала порядку
χ^2 Пірсона	U Манна-Уїтні
G-знаків	T Вілкоксона
Q-Розенбаума	H Крускала-Уолліса
ϕ^* Фішера	ANOVA (для порядкових даних)

Обираючи серед цих критеріїв необхідний, потрібно визначити кількість груп в експериментальному дослідженні та характер цих груп (незалежні чи залежні / співвіднесені).

Параметричні критерії застосовуються для аналізу даних, виміряних в шкалах інтервалів та відношень. До найбільш розповсюджених параметричних критеріїв належать: t Стюдента для незалежних вибірок, t Стюдента для залежних (співвіднесених) вибірок, Однофакторний ANOVA, Багатофакторний ANOVA, ANOVA з повторними вимірами [31, с. 6].

Наступний крок – визначення експериментального дизайну (плану). Нам необхідно охарактеризувати експериментальну вибірку, тобто проаналізувати

кількість груп в експериментальному дослідженні та характер цих груп (співвіднесені чи неспіввіднесені).

В експериментах з двома групами для встановлення розбіжностей використовуються наступні статистичні критерії: χ^2 Пірсона, U Манна-Уїтні, T Вілкоксона, G-знаків, Q-Розенбаума, кутове перетворення ϕ^* Фішера, t Ст'юдента для незалежних вибірок, t Ст'юдента для залежних (співвіднесених) вибірок. Якщо в експерименті три та більше груп, використовуються: χ^2 Пірсона, H Крускала-Уолліса, дисперсійний аналіз ANOVA (в його різних варіантах) [31, с. 8].

Останній крок при виборі статистичного критерію аналізу експериментальних даних – визначення правомірності застосування обраного критерію.

3.2. Умови застосування статистичних методів

Основною умовою застосування статистичних методів є наявність кількісних показників, а саме *числових характеристик*, що давали б у стислому вигляді інформацію про випадкову величину. Тобто, це масив *конкретних числових оцінок (балів)*, що визначаються відповідно до кожного досліджуваного вибірки у ході виконання тесту, діагностичної проби, методики, опитування або здійснення дослідником стандартизованого спостереження.

Числові характеристики демонструють рівень сформованості прояву певного досліджуваного явища (наприклад, рівень сформованості зорової пам'яті, зв'язного мовлення, навичок самообслуговування, самооцінки, ігрової активності дітей, професійних навичок педагога до роботи з дітьми з ООП тощо).

Обрахування критеріїв, зазвичай, здійснюється автоматично в програмі Excel. Числові характеристики результатів дослідження для обрахування заносяться до таблиці Excel, де перший стовпчик – досліджуваний (номер, шифр, ім'я), а наступні стовпчики параметри дослідження (результати діагностичних методик).

Варто зазначити, що обрахування відсотків відповідно до рівнів сформованості (наприклад: високий – 30%, середній – 50% , низький – 20%) є важливим елементом якісного опису результатів дослідження, але не є статистичним аналізом.

Методи математичної статистики умовно поділяються на первинні та вторинні. За допомогою первинних методів ми отримуємо показники, які безпосередньо відображають результати вимірювань, що ми здійснюємо за допомогою діагностичних методів і методик – та є початковою статистичною обробкою результатів. Вторинними методами статистичної обробки є методи, що, ґрунтуючись на первинних даних, визначають приховані в них статистичні закономірності.

3.3. Первинні методи математичної статистики

До первинних методів статистичної обробки належать: середнє арифметичне, дисперсія, мода і медіана. До вторинних методів належать: кореляційний аналіз, регресійний аналіз та методи порівняння первинних статистик у двох або декількох вибірок.

Первинна статистична обробка.

Зазвичай, базовим для первинної обробки є визначення середнього арифметичного.

Середнє арифметичне (вибіркове середнє) – це сума всіх фіксованих значень вибірки, поділена на кількість елементів вибірки. Представимо у вигляді формули де:

X_B – середнє арифметичне значення ознаки вибіркової сукупності;

$X_1, X_2, \dots$ – всі значення,

n – обсяг вибірки

$$\bar{x}_B = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}.$$

Таким чином, навколо середнього арифметичного концентруються спостережувані значення ознаки або явища, що досліджується. Тобто середня величина характеризує центральну тенденцію однорідної вибірки одним числом. Зазначимо, що умовами того, що середня величина є насправді узагальнювальною та може застосовуватись як така, що відображає типове для даного ряду, є якісна однорідність вибірки (наприклад, діти одного віку і однієї категорії) та достатньо великий її обсяг (зазвичай, статистично значимим є обсяг вибірки 30-40 осіб) [14, с. 13].

Дисперсія є мірою однорідності сукупностей емпіричних даних. Чим вища однорідність, тим нижче значення дисперсії. Для повністю однорідних сукупностей дисперсія дорівнює нулю [27, с. 40].

Отже, дисперсія характеризує наскільки конкретні значення відхиляються від середньої величини в даній вибірці. Чим більше дисперсія, тим більше відхилення, тобто тим більш різноманітні дані (більший розкид даних між мінімальним показником та максимальним).

Пояснення

Наприклад, дві вибірки можуть мати однаковий показник середнього арифметичного, але відрізнятись показником дисперсії. Так, в таблиці (рис. 3.1) наведено приклад оцінок учнів за 8 бальною шкалою. Зазначимо, що в обох вибірках збігається показник середнього арифметичного ($\bar{X} = 5$), але відрізняються показники дисперсії. Так, для першої вибірки $D = 3$ (розкид даних від 2 до 8), а для другої вибірки $D = 0,4$ (розкид даних від 4 до 6). Результати учнів другої вибірки більш однорідні, а це свідчить, що вони мають приблизно один рівень знань з певного предмету і для цих учнів підійде один тип складності завдань. В свою чергу, перша вибірка є неоднорідною і рівень знань з предмету в учнів різний, отже завдання варто буде готувати для низького, середнього та високого рівнів.

n	Вибірка 1	Вибірка 2
1	5	5
2	4	4
3	5	5
4	6	6
5	7	5
6	3	6
7	6	5
8	2	4
9	8	5
10	4	5
Середнє (X)	5	5
Дисперсія (D)	3,0	0,4

Рис. 3.1. Порівняння середніх арифметичних та дисперсій

Мода і медіана у більшості випадків характеризують значення варіанти, яка має певне положення у варіаційному ряді. Їх часто застосовують як середні числові характеристики, у разі коли знаходження вибіркової середньої неможливе або недоцільне. Також вони можуть бути додатковою інформацією для аналізу результатів за потреби.

Моду (M_o) точкового статистичного розподілу називають значення ознаки, що зустрічається найчастіше в даній сукупності. Її пошук не потребує обчислень – модою є варіанта з найбільшою частотою. Так, для ряду значень 2, 2, 3, 3, 3, 3, 4, 4, 4, 5, 5 мода дорівнює 3 ($M_o = 3$). Моду широко застосовують у дослідженнях, коли потрібно охарактеризувати величину ознаки, яка зустрічається найчастіше. Наприклад, знайти розмір взуття чи одягу, попит на який є максимальним, або визначити оцінку, яку учні отримують найчастіше з певної дисципліни тощо [14, с.18].

Медіаною (M_e) називається таке можливе значення ознаки, яке міститься посередині варіаційного ряду, тобто ділить його на дві рівновеликі частини за кількістю спостережуваних значень. Значення медіани не залежить від вибірових значень ознаки, що містяться по обидва боки від неї. Завдяки цій властивості медіана в деяких випадках має певні переваги над вибірковою середньою. Якщо на значення останньої можуть досить суттєво впливати випадкові коливання

крайніх варіант вибірки (за досить невеликого її обсягу), то значення медіани за таких коливань залишиться незмінним. Може застосовуватись для обрахування оціночних шкал при створенні діагностичного інструментарію [14, с. 19-20].

3.4. Вторинні методи математичної статистики

До вторинних методів статистичної обробки належать методи, що ґрунтуючись на первинних даних, визначають приховані в них статистичні закономірності (кореляційний аналіз, методи порівняння первинних статистик).

Кореляційний аналіз спрямований на виявлення зв'язку між змінними, оцінювання його напрямку та інтенсивності.

Кореляція (від лат. correlatio – співвідношення) – це статистична залежність між випадковими величинами, що носить імовірнісний характер.

Кореляційні зв'язки можна вивчати на якісному рівні з діаграм розсіяння емпіричних значень змінних X і Y (рис. 3.2) і відповідним чином їх інтерпретувати.

Так, якщо підвищення рівня однієї змінної супроводжується підвищенням рівня іншої, то йдеться про позитивну кореляцію або прямий зв'язок (рис. 2 а, б). Якщо ж зростання однієї змінної супроводжується зниженням значень іншої, то маємо справу з негативною кореляцією або зворотним зв'язком (рис. 2 г, ґ). Нульовою називається кореляція за відсутності зв'язку змінних (рис. 2 в). Проте нульова загальна кореляція може свідчити лише про відсутність лінійної залежності, а не взагалі про відсутність будь якого статистичного зв'язку. Наприклад, у психолого-педагогічних дослідженнях часом спостерігаються нелінійні зв'язки (див. рис. 2 д). Зростання мотивації спочатку підвищує ефективність навчання, а потім настає зниження продуктивності (ефект «перемотивації» – закон Йеркса-Додсона). [27, с. 56-57].

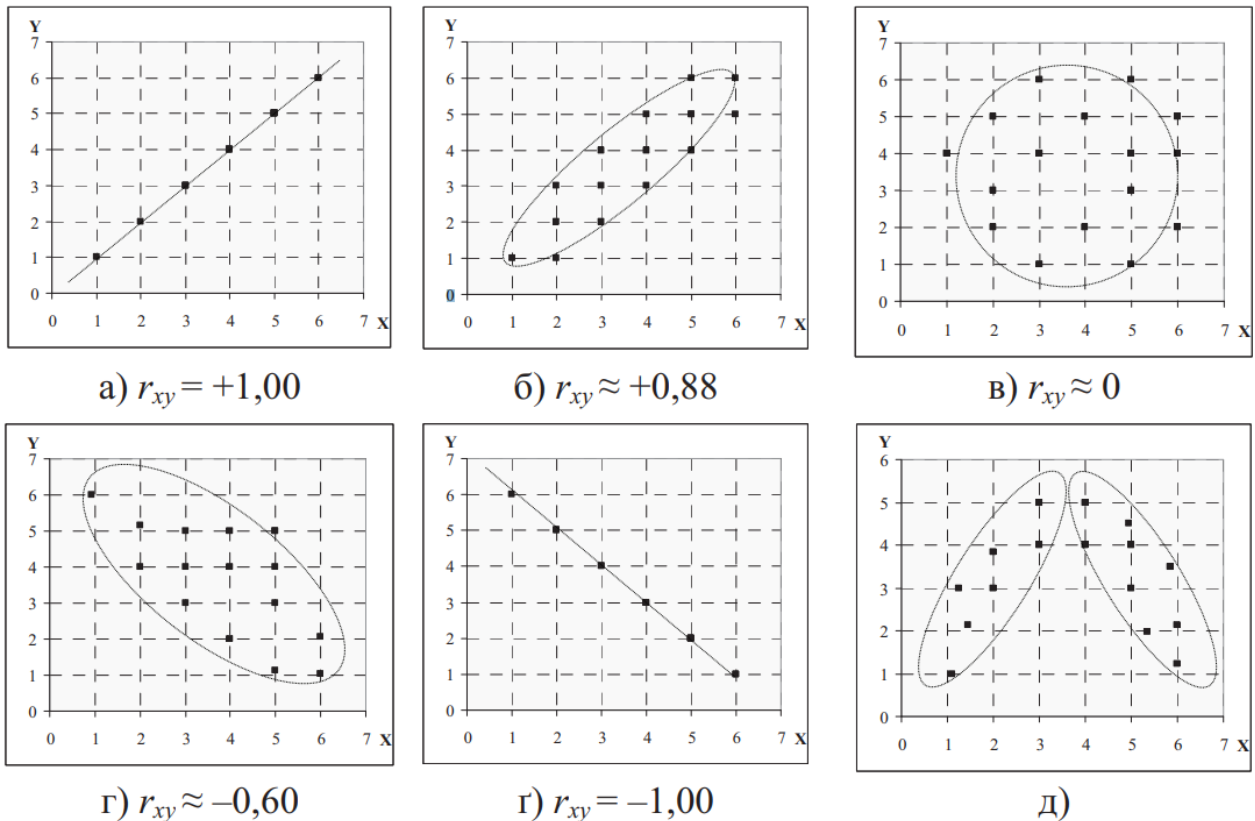

Рис. 3.2. Діаграми розсіювання емпіричних значень змінних X і Y

Лінійний кореляційний зв'язок для емпіричних даних, виміряних за шкалою інтервалів або відношень, оцінюється за допомогою *коефіцієнта кореляції Пірсона* r_{xy} , тоді як для рангових шкал застосовується *коефіцієнт кореляції Спірмена* r_s .

Зауважимо, що кількісна міра кореляційного зв'язку оцінюється за значеннями коефіцієнтів кореляції у межах від -1 до +1. Від'ємні значення коефіцієнтів указують на зворотний зв'язок, додатні – на прямий. Нульове значення може свідчити про відсутність зв'язку або відсутність лінійного зв'язку. Інтенсивність зв'язку (слабкий зв'язок – помірний – суттєвий – сильний) оцінюється за абсолютним значенням коефіцієнтів кореляції з врахуванням обсягу вибірки за таблицями та визначають рівень достовірності результатів.

Так, ймовірність допустимої помилки, що дорівнює та менша ніж 0,05, вважається достатньою для науково переконливих висновків. Чим менше ця ймовірність, тим точніше і переконливіше робити висновки.

Наприклад:

- обравши ймовірність припустимої помилки, $p=0,05$, ми забезпечуємо точність розрахунків 95% і допускаємо помилку, що не перевищує 5%;
- вибір ймовірності допустимої помилки $p=0,001$ гарантує точність розрахунків, що перевищує 99,99%, або помилку, меншу ніж 0,01%.

Регресійний аналіз дозволяє звести розрізнені дані до деякого лінійного графіку, що приблизно відображає їх взаємозв'язок та отримати можливість за значенням однієї змінної приблизно оцінити вірогідність значення іншої змінної. Завдання цього аналізу полягає в тому, щоб через скупчення точок, наявних на цьому графіку, провести пряму лінію. Використовується за необхідністю моделювання взаємозв'язків між змінними.

Методи порівняння первинних статистик. Ці методи статистики застосовуються, зазвичай, на етапі констатувального та формувального експериментів, де необхідно порівняти прояви певних параметрів, явищ, характеристик між кількома вибірками (наприклад, на констатувальному етапі дослідження це можуть бути вибірки дітей різних категорій, зокрема, діти з типовим розвитком та діти з розладами аутистичного спектра певного віку), що дає можливість виявити наявність значимих відмінностей між вибірками. Також можливим є визначення змін проявів певних параметрів, явищ, характеристик відносно конкретної вибірки після формувального впливу, тобто результати однієї і тієї вибірки порівнюються між собою до та після здійснення формувального експерименту.

При виборі статистичного критерію важливо враховувати особливості їх застосування. Так, t-критерій Стюдента спрямований на оцінку відмінностей величин середніх арифметичних значень двох вибірок, що мають нормальний розподіл, тобто дані мають бути в шкалах інтервалів або відношень.

В свою чергу, критерій χ^2 Пірсона порівнює саме рівні прояву (високий, середній та низький у відсотках) певного досліджуваного параметру стосовно

двох вибірок або результатів однієї вибірки до та після формувального впливу, тобто дані мають бути в шкалі найменувань. Обрахування критерію χ^2 Пірсона є достатньо простим за формулою де:

m – загальна кількість груп (рівнів), на які розділилися результати спостережень; V_k – частоти результатів спостережень, зроблених після експерименту;

P_k – частоти результатів спостережень до експерименту;

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^m \frac{(V_k - P_k)^2}{P_k},$$

Пояснення

Наведемо приклад його обрахування. Результати дослідження підставляємо у формулі і обраховуємо.

- P_k (результати до формувального експерименту): низький – 30%, середній – 30%, високий – 40%,
- V_k (результати після формувального експерименту: низький – 10%, середній – 45%, високий – 45%)

$$\chi^2 = \frac{(10-30)^2}{30} + \frac{(45-30)^2}{30} + \frac{(45-40)^2}{40} = 21,5.$$

Далі за таблицею визначаємо рівень достовірності. Так, при числі ступенів вільності 2 ($m-1=2$, оскільки ми порівнюємо 3 рівня, високий, середній та низький) значення критерію χ^2 Пірсона дорівнює 13,82 при вірогідності допустимої помилки менше ніж 0,1%. Наш показник $\chi^2 = 21,5$, отже він перевищує табличне значення, що вказує на достовірність результатів, тобто після формувального експерименту знизився низький рівень і підвищились середній та високий.

Отже, для вибору та застосування статистичної обробки варто врахувати шкали та параметри дослідження, кількість вибірок, завдання дослідження, розуміння специфіки статистичних критеріїв та особливості їх інтерпретації. Пояснення вибору та застосування статистичних критеріїв подано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Приклади застосування статистичних критеріїв

Критерій	Тип шкали	Вибірка	Що визначає?	Приклад
<i>Середнє арифметичне</i>	Числовий (бали)	одна	Стан сформованості параметра(ів) дослідження	Стан сформованості уваги, пам'яті, зв'язного мовлення тощо у дітей.
<i>Дисперсія</i>	Числовий (бали)	одна	Розкид даних, міра однорідності результатів дослідження	Група однорідна при переважанні одного рівня сформованості, тобто на низькому, або середньому, або високому рівні.
<i>коефіцієнта кореляції Пірсона r_{xy}</i>	Числовий (бали)	одна	Лінійний взаємозв'язок між параметрами дослідження	Взаємозв'язок уваги та пам'яті, наприклад, прямий – чим вища увага тим краща пам'ять.
<i>коефіцієнт кореляції Спірмена r_s</i>	Числовий (ранг)	одна	Лінійний взаємозв'язок між параметрами дослідження	Наприклад взаємозв'язок між статусом популярності в групі однолітків та успішністю з навчальних дисциплін. Тут будуть порівнюватись ранги.
<i>t-критерій Стьюдента</i>	Числовий (бали)	Дві або одна вибірка до та після формувальн ого впливу	Порівняння відмінностей між вибірками за середніми арифметичними	Порівняння, наприклад, сформованості комунікативних вмінь між групою дітей молодшого шкільного віку з типовим розвитком та дітей з порушеннями мовлення.
<i>χ^2 Пірсона</i>	Відношення (відсотки)	Дві або одна вибірка до та після формувальн ого впливу	Порівняння відмінностей між вибірками за рівнями прояву у відсотках	Порівняння рівнів сформованості (високий, середній, низький у відсотках) зв'язного мовлення у дітей з порушеннями мовлення до та після проведення корекційно-розвиткових занять.

Приклади застосування статистичної обробки подано у додатках (Додаток Ж).

РОЗДІЛ 4.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

4.1. Загальні вимоги

Обсяг основного тексту магістерської роботи має становити орієнтовно 80 сторінок. Зазначений вище обсяг роботи передбачає, що друк здійснюється на комп'ютері на папері формату А4 з використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом. Текст магістерської роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм, абзацний виступ 125 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, середньої жирності. Щільність тексту магістерської роботи повинна бути однаковою.

Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Текст основної частини дослідження поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці у підбір до тексту.

Зразок

Якщо тема:

«Дослідження комунікації дітей з особливими освітніми потребами з опорою на міжнародну класифікацію функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я».

Один із варіантів:

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

1.1. Особливості комунікації дітей з особливими освітніми потребами

Кожну структурну частину магістерської роботи треба починати з нової сторінки.

До загального обсягу магістерської роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають суцільній нумерації.

4.2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знаку №.

Першою сторінкою магістерської роботи є титульний аркуш, який включають до загальної кількості сторінок роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Такі структурні частини магістерської роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера.

Нумеруючи розділи, їх номери ставлять після слова «РОЗДІЛ», крапку після номера не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад:

«2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

4.3. Ілюстрації

Основними видами ілюстративного матеріалу в магістерських роботах є: схема, фотографія, діаграма і графік.

Ілюструють магістерську роботу, виходячи із певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, що допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту і запобігти невиправданим пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації.

Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис).

Підпис під ілюстрацією зазвичай має чотири основних елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;
- порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного;
- експлікацію (тлумачення, пояснення) будується так: деталі ілюстрації позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом.

Отже, Рис. 3.1 (перший рисунок третього розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, у яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках (рис. 3.1) або зворот типу: «...як це видно з рис. 3.1» або «... як це показано на рис. 3.1».

У магістерській роботі слід застосовувати оригінали фотознімків. Фотознімки розміром, меншим за формат А4, наклеюють на стандартні аркуші білого паперу формату А4.

При виборі форми представлення результатів дослідження варто враховувати шкали, в яких подано результати та специфіку діагностики.

Результати, що демонструють рівні прояву у відсотках, рекомендовано подавати у вигляді кругових діаграм, де важливою умовою є загальна сума всіх рівнів 100%.

Зразок

У ході аналізу результатів експертного оцінювання вчителів та асистентів вчителів виявлено особливості соціально-психологічної адаптації учнів першого класу до школи. Результати наочно подано у діаграмах (Рис. 4.1.).

Рис. 4.1. Соціально-психологічний аспект адаптації
першокласників до школи

Результати анкетування рекомендовано подавати у вигляді горизонтальної стовпчикової діаграми. Результати можуть подаватись у відсотках. Зазначимо, що шкали у відсотках, в цьому випадку, не відображають рівні та не взаємопов'язані між собою, тобто не дорівнюють в добутку 100%.

Зразок

Питання стосовно емоцій майбутніх фахівців щодо дітей з особливими освітніми потребами викликало неоднозначність відповідей. Третина досліджуваних не дали відповідь, інша третина опитувальних зазначили, що

відчувають такі ж самі емоції, як і до звичайних дітей, і лише третина (22 опитуваних) змогли дати диференційовану відповідь (Рис. 4.2.). Так, серед цієї третини опитуваних переважають такі емоції як: співчуття (90%), бажання допомогти (68%), інтерес (54%) та розгубленість (45%). Також опитані студенти зазначили прагнення їх зрозуміти (27%).

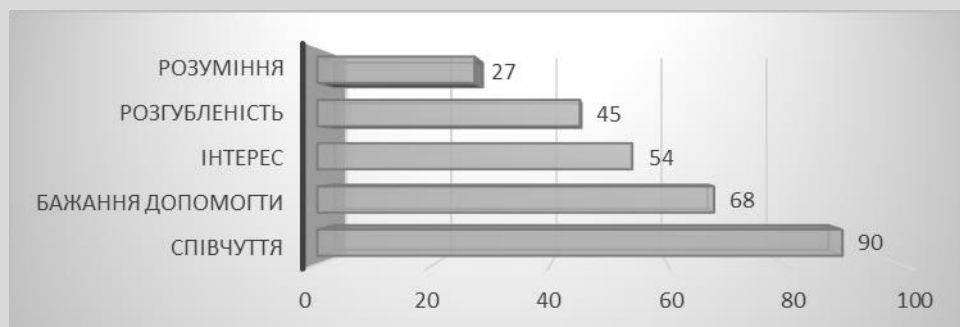

Рис. 4.2. Ставлення студентів психолого-педагогічних спеціальностей до дітей з особливими освітніми потребами (22 респондента)

Для порівняння результатів дослідження між вибірками або результатів до та після формувального впливу рекомендовано застосовувати вертикальну стовпчикову діаграму. Результати дослідження подаються зазвичай у середніх арифметичних, а шкали уніфіковані (всі параметри дослідження оцінюються в межах однієї системи). Наприклад, у наведеному нижче зразку мінімальне значення 0, а максимальне 5 для всіх шкал.

Зразок

Здійснено апробацію запропонованої методики на вибірці 10 дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Після проведення корекційно-розвиткової роботи діти із загальним недорозвитком мовлення, при повторному виконанні діагностичних завдань, продемонстрували суттєве покращення мономодального та полімодального сприймання, що підтверджено статистично у ході обрахування t-критерію Стюдента на рівні достовірності $p \leq 0,05-0,001$ та подано у діаграмі (Рис. 4.3.).

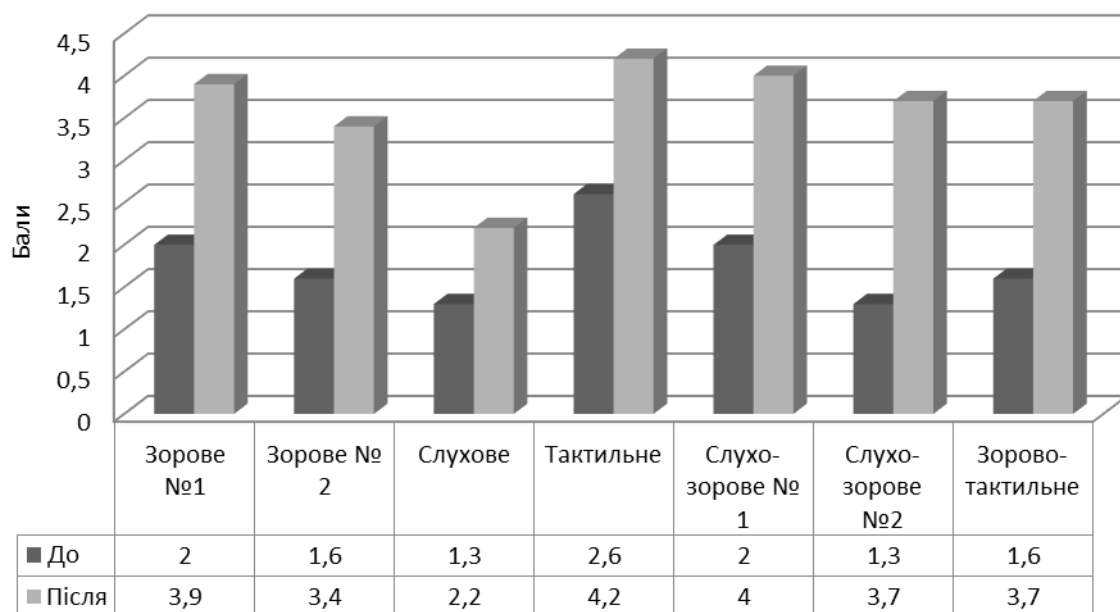

Рис. 4.3. Стан сформованості полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до і після проведення корекційно-розвиткової програми

4.4. Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлюватися у вигляді таблиць. Зазвичай, таблиця складається із таких елементів: порядкового номера і тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф (головки), горизонтальних рядків та вертикальних граф (основної частини, тобто прографи).

Кожна таблиця повинна мати назву, котру розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють. Назву наводять жирним шрифтом.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

Приклад побудови таблиці подано на рис. 4.1.

Таблиця 4.1

Назва таблиці

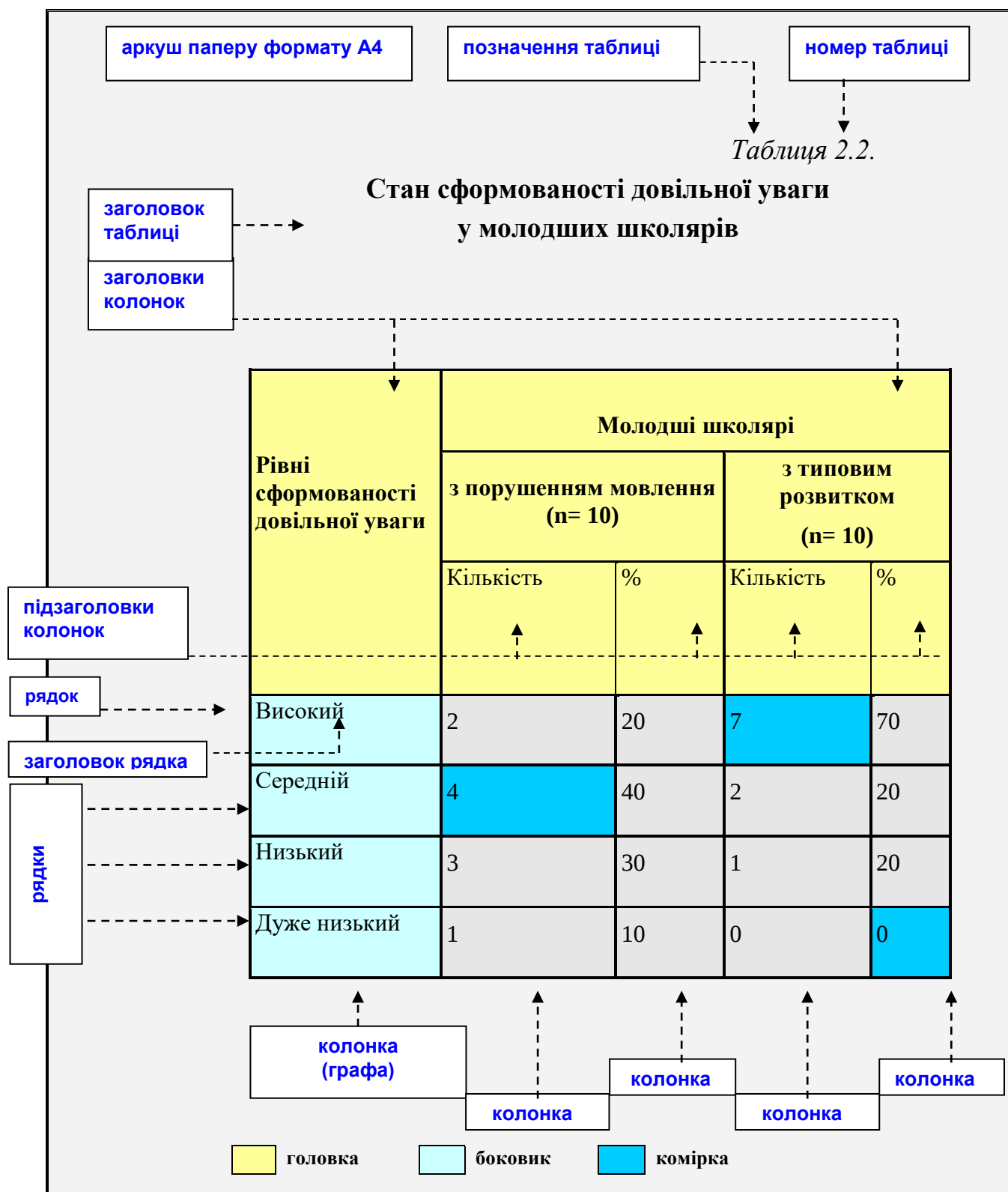

Рис. 4.1. Приклад побудови таблиці

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву наводять жирним шрифтом.

За логікою побудови таблиці її логічний об'єкт, або підмет (позначення предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковнику, головці, чи в них обох, а не у прографці; логічний предмет таблиці, або присудок (тобто дані, якими характеризується присудок), у прографці, а не в головці чи боковнику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковнику – всіх даних цього рядка. Заголовок кожної графи в таблиці має бути якомога стислим, слід уникати повторів.

Заголовки граф пишуть з великої літери, підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком, і з великої, якщо вони є самостійними. Заголовки (як підпорядковані, так і головні) мають бути максимально точними і простими. В них не повинно бути слів або розмірностей, що повторюються. Висота рядків — не менша ніж 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба. Досить обережно слід ставитися також до вертикальної графи «Примітки». Така графа потрібна лише тоді, коли містить дані, що стосуються більшості рядків таблиці.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. У даному разі назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну над одною в межах тієї самої сторінки. Якщо рядки чи графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку для кожної частини таблиці повторюють її головку, в другому – боковик. Якщо головка громіздка, її можна не повторювати. У такому разі пронумеровують графи і переносять їх нумерацію на наступну сторінку. Заголовок таблиці не повторюють.

Якщо в розділі магістерської роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою

частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «*Продовж. табл.*» і вказують номер таблиці, наприклад: «*Продовж. табл. 1.2*».

4.5. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні магістерської роботи студент повинен посилатися на джерела, матеріали, у яких висвітлюються результати досліджень або ідеї та висновки, на основі яких розроблюються проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал не включений до останнього видання.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в магістерській роботі.

Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1, 3, 7]...».

Зразок

За українським законодавством простежується думка про те, що головним підґрунтям освіти для дітей з ООП є створення інклюзивного освітнього середовища. Так, наприклад, у концепції Нової української школи підкреслено, що створення такого середовища у закладах освіти забезпечить право осіб з ООП на навчання та гармонійний розвиток в освітньому просторі [5; 6].

Посилання на ілюстрації роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «на рис. 1.2».

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл.1.2».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело.

Зразок

Наразі в Україні здійснюються широкомасштабні освітні реформи, спрямовані на реалізацію концепції Нової української школи, що покликана втілювати інклюзивну ідеологію у вітчизняний освітній простір. Відтак, надзвичайно актуальним є пошук ефективних шляхів щодо організації та впровадження інклюзивного навчання. Як зазначає Тетяна Скрипник, «успіх інклюзивного навчання залежить від багатьох чинників, серед яких важливу роль грає сприятлива психоемоційна атмосфера для навчання і розвитку усіх учасників освітнього процесу. Вчитель має змогу створити таку атмосферу, якщо

він усвідомлює цінність особистісного та соціального розвитку усіх учнів класу, а також володіє технологіями інклюзивного навчання» [17, с. 62].

4.6. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент наукового апарату магістерської роботи, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів:

- 1) у хронологічному порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний при написанні роботи);
- 2) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні магістерських робіт). При цьому український алфавіт береться за основу для подання літератури, написаної кирилицею, англійський – для літератури латинських абеток.

Джерело подається мовою оригіналу (українською, англійською).

Відомості про джерела, включені до списку, треба давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назви праць, авторів, видавництва, року видання, сторінок тощо.

[Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок \(код УКНД 01.140.40\).](#) Приклади оформлення бібліографічних джерел подано у Додатку К.

4.7. Додатки

Додатки оформлюють як продовження магістерської роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (добірки), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті дослідження.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках магістерської роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток ____» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, І, Є, З, И, І, Ї, О, Ч, Ъ, наприклад, «Додаток А», «Додаток Б». Якщо додаток у роботі лише один, він позначається як Додаток А.

При оформленні додатків окремою частиною (добіркою) на титульному аркуші під назвою магістерської роботи друкують великими літерами слово **ДОДАТКИ**.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А. 1) – перша формула додатка А.

РОЗДІЛ 5.

ПІДГОТОВКА МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ НА ЗАСІДАННІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ

Завершальним етапом роботи студента є підготовка до захисту кваліфікаційної магістерської роботи і захист на засіданні екзменаційної комісії (ЕК).

5.1. Загальні вимоги до захисту магістерської роботи. Академічна доброчесність

Оформлена за вимогами магістерська робота подається на випускову кафедру за один місяць до захисту. До роботи додаються *відгук наукового керівника, протокол аналізу звіту подібності науковим керівником, дві рецензії (зовнішня і внутрішня), довідка про впровадження результатів дослідження*. Зовнішніми рецензентами можуть бути як науковці, які мають дослідження у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, так і педагоги-практики з тих закладів освіти, на базі яких здійснювалось експериментальне дослідження. Внутрішніми рецензентами є викладачі випускової кафедри.

Етапи підготовки до публічного захисту магістерської роботи (відповідно до [Положення про порядок створення та організацію роботи Екзменаційної комісії у Київському університеті імені Бориса Грінченка](#) (нова редакція) від 27.04.2023):

1. Завершений та погоджений науковим керівником текст магістерської роботи підлягає проходженню процедури перевірки на плагіат в системі Strike Plagiarism з подальшим аналізом звіту подібності та підготовкою протоколу аналізу звіту подібності науковим керівником.
2. Підготовка науковим керівником відгуку на магістерську роботу із характеристикою діяльності здобувача під час виконання дослідження.
3. Зовнішнє та внутрішнє рецензування магістерських робіт здобувачів.

4. Ознайомлення здобувача зі змістом відгуку наукового керівника та рецензій, підготовка (у разі необхідності) аргументовані відповіді на висловлені зауваження під час проходження процедури захисту роботи у ЕК.

5. Підготовка презентації про результати наукового дослідження.

6. Прикріплення магістерської роботи та презентації в ЕНК «Магістерські роботи».

7. Попередній захист магістерських робіт (не пізніше ніж за місяць до початку роботи ЕК): доповідь з презентацією основних результатів магістерського дослідження.

8. Оформлення висновку випускової кафедри про допуск (недопущення) до публічного захисту магістерської роботи, представленій здобувачем (оформлюється протоколом засідання кафедри спеціальної та інклюзивної освіти).

9. Магістерські роботи, оформлені відповідно до встановлених вимог, подаються здобувачами на випускову кафедру спеціальної та інклюзивної освіти не пізніше ніж за два тижні до дня захисту в ЕК.

10. Захист магістерської роботи у вигляді доповіді з презентацією.

11. Виставлення комісією оцінки відповідно до критеріїв оцінювання магістерської роботи.

Відповідно до [Положення про академічну доброчесність науково-педагогічних, наукових, педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти Київського університету імені Бориса Грінченка](#) порушеннями академічної доброчесності вважається:

академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання,

обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Відповідно до пункту 3.4. [Положення про академічну доброчесність науково-педагогічних, наукових, педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти Київського університету імені Бориса Грінченка](#), запобігання академічному плагіату у кваліфікаційних роботах полягає у здійсненні технічної перевірки за допомогою спеціалізованих програмних засобів, що використовуються в Університеті, та експертної оцінки щодо відсутності/наявності академічного плагіату [18].

Відповідно до пункту 9.3.1. [Положення про організацію освітнього процесу](#) в Київському університеті імені Бориса Грінченка (зі змінами і доповненнями) перед захистом кваліфікаційні (магістерські) роботи проходять обов'язкову перевірку за допомогою спеціалізованих програмних засобів, що використовуються в Університеті, та експертну оцінку щодо відсутності/наявності академічного плагіату. Відповідно до результатів автоматизованої перевірки тексту гранично допустима частка оригінальності не може бути меншою 75%, а на усі запозичення повинні бути посилання (Доповнення від 29.04.2021, протокол № 4).

5.2. Основні вимоги до структури доповіді для захисту

Доповідь необхідно будувати за такою структурою:

- обґрунтування актуальності теми дослідження з указуванням суспільної та практичної значущості, основних суперечностей між потребами практики і нерозробленістю проблеми в теорії;
- мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження;
- роз'яснення того, що з'ясовано, встановлено, виявлено, доведено;
- розкриття ефективності експериментальних методик у теоретичних

висновках та методичних рекомендаціях (уточнені поняття, розроблені елементи методичної системи);

- показ труднощів, які довелося долати у процесі дослідження;
- перспективи подальшого розвитку теми дослідження.

У доповіді повинні міститися відповіді на зауваження рецензентів. Під час захисту студент повинен розповідати, чітко формулюючи свої думки, а не читати конспект підготовленої доповіді. Читання тексту часто набуває формальних ознак, що робить доповідь нецікавою. Тому необхідно заздалегідь продумати зміст доповіді, послідовність викладення думок, чітку структурованість виступу: вступ, основна частина (власне самостійний доробок), висновки.

Обов'язковою підтримкою доповіді має бути комп'ютерна презентація основних результатів дослідження магістерської роботи. Однак не варто перевантажувати слайди текстом. Для захисту треба обирати найбільш вагомні результати з того, що уточнено, досліджено, виявлено. Подавати матеріал можна у вигляді схем, таблиць, діаграм.

Презентація складається з 10-12 слайдів. Вони мають якнайповніше представити вагомність, результативність, самостійність дослідження. У тексті слайду доцільно викладати основні думки, тези виступу. Коментування того чи іншого слайду може мати місце за потреби додаткового уточнювального пояснення відповіді.

Доповідь повинна тривати не більш 10 хвилин.

Після доповіді члени ЕК можуть ставити запитання, зміст яких має відповідати проблемі дослідження. Запитання ставляться з метою уточнення методичних підходів, з'ясування особистого внеску студента у розроблення завдань дослідження, виявлення рівня загальнонаукової і методичної підготовки випускника зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

На захисті магістерських робіт можуть бути присутні наукові керівники, педагогічні працівники з експериментальних закладів освіти.

Порядок захисту магістерської роботи на засіданні ЕК (відповідно до [Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії](#)

[у Київському університеті імені Бориса Грінченка](#) (нова редакція) зі змінами у 2023 р.):

- оголошення секретарем ЕК інформації про магістерську роботу, що представлена до захисту, а саме: прізвище та ім'я здобувача, тему магістерської роботи, інформацію про супровідні документи (відгук наукового керівника, рецензії, довідка про впровадження, результати перевірки роботи на плагіат; результати наукових досягнень здобувача);
- доповідь магістранта про сутність та основні результати дослідження (10-15 хвилин) з її візуалізацією;
- відповіді на запитання членів ЕК;
- оголошення секретарем ЕК відгуку наукового керівника або виступ наукового керівника зі стислою характеристикою роботи здобувача у процесі підготовки магістерської роботи (до 2-х хвилин);
- оголошення секретарем ЕК рецензій на магістерську роботу;
- відповіді здобувача на зауваження рецензентів;
- оголошення голови ЕК про закінчення захисту.

Із дозволу ЕК запитання можуть ставити будь-хто з присутніх на засіданні. Усі питання фіксуються у протоколі ЕК.

5.3. Помилки, яких необхідно уникати при написанні та оформленні магістерської роботи

1. Зміст не відповідає плану магістерської роботи або розкриває тему лише частково (фрагментарно).
2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта дослідження.
3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не підбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження.
4. Робота становить компіляцію або плагіат.
5. Відсутній усебічний аналіз сучасних нормативних документів, сучасної

наукової літератури (за останні 5-10 років) з теми дослідження.

6. Теоретичний аналіз ґрунтується на застарілих ідеях, концепціях.

7. Повністю або частково відсутній аналіз теоретичних джерел, їх огляд подається як анотований список і не відбиває рівня дослідженості проблеми.

8. Не розкрито особистий внесок магістранта у розроблення змісту й організацію експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики): поверхово висвітлено стан проблеми у практиці.

9. У висновках до розділів не відображено узагальнених результатів завдань дослідження.

10. Кінцевий результат і загальні висновки не відображають мети дослідження.

11. У роботі немає посилань на першоджерела або вказуються не ті, з яких використано інформацію.

12. Кількісні та якісні показники результатів дослідження подано некоректно (у числовому вимірі, графіках, схемах, таблицях тощо).

13. Теоретична частина роботи складає більшу частку її загального обсягу.

14. Додатки подано довільно, і вони не мають суттєвого доказового навантаження.

15. Некоректне використання інформаційно-комунікативних засобів (використання сканованого матеріалу, Інтернет-ресурсу без посилань на джерело).

16. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту.

17. Використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручників, навчальних посібників, монографій або наукових статей.

18. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, виконання неохайне, з помилками.

5.4. Критерії оцінювання магістерської роботи

У процесі захисту магістерська робота оцінюється відповідно до таких основних критеріїв:

- узгодженість структурних компонентів магістерської роботи (теми, предмету, мети, завдань, теоретичної та практичної частини, висновків);
- глибина знань здобувача щодо досліджуваної проблеми;
- уміння проводити науково-дослідну роботу (здійснювати компаративний, історико-педагогічний аналіз, розробляти та проводити констатувальний/формувальний/контрольно-аналітичний експерименти) відповідно до теми дослідження;
- відповідність оформлення магістерської роботи встановленим вимогам;
- дотримання норм академічного письма;
- наявність навичок самоорганізації, адаптивності та відповідальності під час науково-дослідницької роботи;
- відповідність вимогам та змісту наочної презентації результатів дослідження (презентація Microsoft PowerPoint);
- здатність презентувати результати роботи, вести дискусію, обґрунтовувати власний погляд на проблему дослідження, відповідати на запитання у ході захисту.

Процедура оцінювання. Оцінювання здійснюється членами ЕК після захисту здобувачами магістерських робіт.

Оцінка враховує:

1. Рекомендовану оцінку науковим керівником, що подається та обґрунтовується у відгуку (Додаток Л) за наступними критеріями оцінювання:

№	Критерії оцінювання магістерської роботи науковим керівником	Мах кількість балів
Зміст магістерської роботи		
1.	Узгодженість структурних компонентів магістерської роботи (теми, предмету, мети, завдань, теоретичної та практичної частини, висновків).	10
2.	Адекватність застосованих теоретичних методів та емпіричних методів,	5

	методик дослідження відповідно до виду магістерського дослідження (компоративне, історико-педагогічне, констатувальне, формувальне).	
3.	Наявність ґрунтового теоретичного аналізу та емпіричного аналізу відповідно до виду магістерського дослідження (компоративне, історичне, констатувальне, формувальне).	10
4.	Наявні ґрунтовні авторські розробки (теоретичні підходи, стратегії, класифікації, моделі, тенденції, порівняльний аналіз, розроблення змісту поняття; діагностичний інструментарій; формувальні методики, програми, технології, комплекси занять; методичні засади, рекомендації) відповідно до виду магістерського дослідження (компоративне, історичне, констатувальне, формувальне).	10
5.	Повнота висновків за результатами дослідження.	5
6.	Опрацювання та використання відповідних темі базових наукових джерел у магістерській роботі.	5
7.	Опрацювання та використання відповідних темі сучасних (за останні 5 років) наукових джерел у магістерській роботі.	5
8.	Дотримання етики посилань, цитувань першоджерел.	5
9.	Використання іншомовних наукових джерел.	5
10.	Дотримання академічної доброчесності, проходження перевірки на плагіат за системою StrikePlagiarism Оцінювання за показником КП2 : ✓ 0 - 0,49 – 10 балів ✓ 0,5 - 0,99 – 9 балів ✓ 1,0 - 1,49 – 8 балів ✓ 1,5 - 1,99 – 7 балів ✓ 2,0 - 2,49 – 6 балів ✓ 2,5 - 2,99 – 5 балів ✓ 3,0 - 3,49 – 4 балів ✓ 3,5 - 3,99 – 3 бали ✓ 4,0 - 4,49 – 2 бали ✓ 4,5 - 4,99 – 1 бал	10 Перевіряється науковим керівником
Оформлення магістерської роботи		
11.	Дотримання норм академічного письма. Грамотність.	5
12.	Оформлення списку джерел відповідно до вимог.	10
13.	Відповідність оформлення магістерської роботи встановленим вимогам.	5
Професійно-важливі якості здобувача		
14.	Наявність навичок самоорганізації, адаптивності та відповідальності під час науково-дослідницької роботи.	5
15.	Професійне зростання: розвиток навичок критичного та наукового мислення.	5
	Всього:	100

2. Рекомендовані оцінки (відмінно, дуже добре, добре, задовільно, достатньо, незадовільно) визначені зовнішнім та внутрішнім рецензентами (Додаток М);

3. Відгук та довідка про впровадження (Додаток Н);

4. Оформлення та зміст рукопису магістерської роботи;

5. Наявність публікацій, сертифікатів, виступів на конференціях тощо;
6. Оцінювання безпосереднього захисту здобувачем магістерського дослідження (презентація дослідження, відповіді на питання).

Оцінювання результатів публічного захисту магістерських робіт здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання та відповідною рейтинговою оцінкою:

Таблиця 5.1

Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – високий рівень знань (умінь) / виконання, з можливими незначними недоліками (помилками)
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) / виконання, без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) / змістовна робота, з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) / виконання, зі значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімальний можливий допустимий рівень знань (умінь) / виконання для подальшого навчання або професійної діяльності
F	0-59 балів	Незадовільно – низький рівень знань, недостатній для подальшого навчання або професійної діяльності

Перескладання здобувачем оцінок, отриманих під час атестації, з метою підвищення результатів навчання не дозволяється.

Оцінка, виставлена ЕК, оскарженню не підлягає.

Здобувач, який не захистив магістерську роботу або не з'явився на захист без поважних причин, відраховується з Університету як такий, що не пройшов Атестацію.

Здобувачі, які не пройшли атестацію, мають право на проходження повторної атестації у наступному навчальному році після відрахування з Університету у період роботи ЕК зі спеціальності 016 Спеціальна освіта згідно із затвердженим графіком, за переліком форм атестації, визначених навчальним планом, чинним на момент повторної атестації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Вакал Ю. С. Про вивчення і використання методів математичної статистики для аналізу результатів педагогічних досліджень майбутніми науковцями. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. Черкаси, 2018. № 13. С. 62–73.
3. Галян О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. видання. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 26 с.
4. Гаркуша С. В. Методи математичної статистики в педагогічних дослідженнях: навч.-метод. посібник для аспірантів. Чернігів, 2019. 72 с.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. К. : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
6. Григорук П. М., Хрущ Н. А. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Кондор, 2017. 206 с.
7. Гуторов О. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Х.: ХНАУ, 2017. 272 с.
8. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> .
9. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.
10. Конверський А. Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2016. 352 с.
11. Ліпич Л. Г., Бортнік С. М., Волинець І. Г. Методологія та організація наукових досліджень (галузі знань: 05 – соціальні та поведінкові науки, 07 – управління та адміністрування). Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 220 с.
12. Локшина О. Порівняльна педагогіка в Україні у вимірі розвитку світової компаративістики. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 36-46.

13. Мартинюк О. М. Академічне письмо (конспект лекцій): навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа, 2021. 48 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20241/1/akadem_mart.pdf
14. Математична статистика : навч. посіб. / С. М. Григулич, В. П. Лісовська, О. І. Макаренко та ін. К. : КНЕУ, 2015. 203 с.
15. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf
16. Мельниченко О. П., Якименко І. Л., Шевченко Р. Л. Статистична обробка експериментальних даних : навч. посіб. Біла Церква, 2006. 34 с.
17. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
18. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Київ, 2021. URL: <https://academiq.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/Metodychni-rekomendatsiyi-dlya-serednih-shkil-1-1.pdf>
19. Наказ Міністерства освіти і науки України від 05 січня 2021 р. № 28 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-016-specialna-osvita-dlya-drugogo-magisterskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
20. Науково-педагогічне дослідження : навч. посіб. для магістрантів / Чайченко Н. Н., Семенов О. М., Артющкіна Л. М., Рудь О. М. Суми : СОІППО, 2015. 190 с.
21. Панасенко Е. А. Концепція історико-педагогічного дослідження: методологічний аналіз. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць*. 2016. № 25. С. 11-15. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2016_25_4

- 22.Петрук В., Семеніхіна О., Сабодош Ю. Нові підходи до статистичного аналізу результатів педагогічного експерименту. *Фізико-математична освіта*. 2022. Том 33. № 1. С. 36-42. URL : <https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/153>
- 23.Пихтіна Н. П. Методологія психолого-педагогічних досліджень: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 315 с. URL : <http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2892/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%20%D0%9F%D0%B8%D1%85%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%B0%20%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf#page=61>
- 24.Положення про академічну доброчесність науково-педагогічних, наукових, педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. 2023. URL : https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_2/nakaz_755_30.11.2023.pdf
- 25.Положення про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка зі змінами і доповненнями. 2021. URL : https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_10/nakaz_8_17_15.12.17.pdf
- 26.Положення про порядок створення та організацію Екзаменаційної комісії у Київському університеті імені Бориса Грінченка (нова редакція). 2023. URL : https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_10/nakaz_272_27.04.2023.pdf
- 27.Руденко В. М. Математична статистика: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 304 с.
- 28.Руденко В., Руденко Н. Об'єкт і предмет педагогічних досліджень у методологічних системах України і Польщі. *Інноватика у вихованні*. 2022. Вип. 15. С. 102-123.

- 29.Самсонов В. В., Сільвестров А. М., Тачиніна О. М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навч. посібник. К.:НУХТ, 2022. 385 с.
URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/47687/1/MND.pdf>
- 30.Староста В. І. Методологія наукових досліджень : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи здобувачів освіти. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. 64 с.
- 31.Статистична обробка і оформлення результатів експериментальних досліджень (із досвіду написання дисертаційних робіт): навч. посіб. / О. В. Кисельов, І. Б. Комарова, Д. О. Мілько, Р. О. Бакарджієв. Запоріжжя : СТАТУС, 2017. 181 с.
- 32.Сухомлинська О. В. Історико-педагогічні дослідження та його «околиці». *«Педагогічні науки». Збірник наукових праць.* 2005. № 40. С. 8-14. URL : <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/663>
- 33.Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи : Теорія ймовірностей. Математична статистика. Математичні методи в психології / Укладач : М. М. Горонескуль. Х. : УЦЗУ, 2009. 90 с.
- 34.Фундаментальні цінності академічної доброчесності: пер. з англ. Міжнародний центр академічної доброчесності. 2019. 39 с. URL : https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf
- 35.Черненко Т.В. Сучасний стан історико-педагогічних досліджень системи навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в Україні. *Актуальні питання корекційної освіти.* 2020. Вип. №16. Т. 2. С.290-301. URL : <https://aqce.com.ua/vipusk-n16-tom-22020/chernenko-tv-suchasnij-stan-istoriko-pedagogichnih-doslidzhen-sistemi-navchannja-ta-vihovannja-ditej.html>
- 36.Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу. К., 2016. 61 с. URL : https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Academic_Writing_Course.pdf
- 37.Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для "чайників" / укл. О. О. Гужва; Інститут соціально-гуманітарних досліджень, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. 2016.

URL :

https://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf

- 38.Ochrana F. Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu. Univerzita Karlova, 2019. 150 p.
- 39.Arens K. The Structure of Academic Self-Concept: A Methodological Review and Empirical Illustration of Central Models. *The Review of Educational Research*. 2020. 91(1). 34-72. URL : <https://doi.org/10.3102/0034654320972186.2>
- 40.Rodgers W. J., Morris-Mathews H., Romig J. E., Bettini E. Observation Studies in Special Education : A Synthesis of Validity Evidence for Observation Systems. *Review of Educational Research*. 2021. № 18. URL : <https://doi.org/10.3102/00346543211042419>

ДОДАТКИ

Додаток А

Титульна сторінка магістерської роботи (зразок)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ ОСВІЧЕНОСТІ МОЛОДІ З

ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Студентки 2 курсу,
групи СПНм-1-23-1.4.з,
другого (магістерського) рівня
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітньої програми 016.00.03
Стратегії і практики інклюзивного навчання
Шнит Наталії Леонідівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають посилання
на відповідне джерело

(підпис студента) (ініціали, прізвище)

Науковий керівник: О.В. Мартинчук
доктор педагогічних наук;
доцент, завідувач кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Допуск до захисту

Перед ЕК

О.В. Мартинчук,
Завідувач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Київ – 2024 р.

Додаток Б

ЗМІСТ

ВСТУП→	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ ОСВІЧЕНОСТІ У МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ→	9
1.1. Статева освіченість як соціально-педагогічна проблема.....→	9
1.2. Аналіз досліджень з проблеми формування статевої освіченості молоді з особливими освітніми потребами.....→	17
Висновки до першого розділу.....→	19
РОЗДІЛ 2. СТАН СФОРМОВАНOSTІ СТАТЕВОЇ ОСВІЧЕНОСТІ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ→	20
2.1. Методика дослідження стану сформованості статевої освіченості у молоді з особливими освітніми потребами та їх однолітків.....→	20
2.2. Методика дослідження стану обізнаності педагогів щодо особливостей формування статевої освіченості молоді з особливими освітніми потребами та їх однолітків.....→	41
2.3. Результати дослідження стану сформованості статевої освіченості у молоді з особливими освітніми потребами та обізнаності педагогів щодо особливостей формування статевої освіченості в інклюзивному освітньому просторі.....→	46
Висновки до другого розділу.....→	49
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ ОСВІЧЕНОСТІ У МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ→	52
3.1. Модель формування статевої освіченості у підлітків та молоді з особливими освітніми потребами.....→	52
3.2. Методичні рекомендації з формування статевої освіченості у підлітків та молоді з особливими освітніми потребами.....→	63
Висновки до третього розділу.....→	67
ВИСНОВКИ→	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ→	70
ДОДАТКИ→	75

Додаток В.1

Загальні вимоги до анотації магістерського дослідження

1. Складові частини анотації (приклад оформлення наведений нижче):
 - ПІБ магістранта/магістрантки та ПІБ керівника, науковий ступінь, вчене звання
 - Назва роботи – великими літерами з рівнянням по центру, шрифт 12, літери великі
 - Актуальність дослідження (загальне введення в проблему; посилання на дослідження, які були вже виконані; зазначення частини проблеми, яка потребує додаткового вивчення)
 - Мета дослідження
 - Завдання – 3-5
 - Шляхи реалізації мети та завдань
 - Ключові слова – 5-7
2. Обсяг анотації (тексту) – 3500 – 5000 знаків (1-1,5 сторінки)
3. Текст має бути набраний у текстовому редакторі MS Word.
4. Поля: ліве, праве, верхнє та нижнє – 2,0 см; абзац – 1,0 см.
5. Шрифт: Times New Roman, кегль – 12 пт, інтервал – 1 пт, інтервал між абзацами – 0 пт.
6. Текст потрібно набирати без переносів, із вирівнюванням за шириною сторінки.
7. При наборі тексту важливо розрізняти символи дефісу (-) і тире (–), апостроф у вигляді такого знаку ’, лапки українського варіанту – «».
8. Дослідників проблеми зазначати в тексті у наступному форматі: перша буква імені, крапка, пробіл, прізвище (Н. Грабовенко). **УВАГА!** При використанні іноземних джерел ім'я/прізвище автора зазначайте мовою оригіналу. При переліку декількох авторів їх прізвища треба зазначати у відповідності до алфавіту (О. Денисюк, А. Капська, Г. Першко). Прізвища іноземною мовою (англійською, напр.) зазначати після українських також в алфавітному порядку.

!!! Відповідальність за зміст анотації несе автор та науковий керівник. До публікації приймаються анотації, які було затверджено протоколом засідання кафедри.

Додаток В.2

Приклад анотації

Додержуйтеся наведених шрифтів, розмірів та товщини шрифтів, відступів абзацу та пробілів між рядками!

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЛОГОПЕДІЯ»**

Гомон Яна Олександрівна

Науковий керівник:

Мартинчук Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, доцент

**ПІДТРИМКА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ
НА ОСНОВІ ЕФЕКТИВНОГО ВИКЛАДАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
МІЖНАРОДНОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ**

Актуальність дослідження. Реалізація Концепції Нової української школи (НУШ) спрямована на зміну підходів до: навчання та викладання, змісту освіти для учнів, академічної свободи вчителів та їх реалізації як професіоналів, партнерства між батьками та школою (Міністерство освіти і науки України, 2016). У Концепції НУШ простежується важливість забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, оскільки це створює ще більші можливості для залучення всіх дітей до загальноосвітнього простору та розкриття їхнього потенціалу, однак для цього потрібні педагоги зі сформованими компетентностями у сфері інклюзивного навчання.

В Україні започатковано практику розроблення професійних стандартів –затверджених в установленому порядку вимог до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій (Міністерство економіки України). Проте ці стандарти відсутні для фахівців зі спеціальної освіти: вчителів спеціальної освіти, вчителів-логопедів тощо. Не в усіх, але в деяких країнах Північної Америки та Європи, які забезпечують якісні послуги дітям з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі, наявні професійні стандарти спеціальних педагогів. Тому вивчення міжнародного досвіду є надзвичайно важливим в аспекті пошуку шляхів реагування на сучасні виклики, що постали в освіті протягом останніх років: низький рівень навчання учнів корисним умінням; зниження якості освіти; невідповідність потребам економіки, недостатній рівень підготовки педагогів до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, в інклюзивному освітньому просторі (Л. Гриневич, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Н. Софій та ін.).

Дослідження останніх років свідчать, що педагоги закладів загальної середньої освіти не достатнім чином розуміються на тому, як ефективно підтримати своїх учнів під час освітнього процесу та дозволити їм реалізувати свій потенціал за умови наявності різних освітніх труднощів. Тоді як вчитель спеціальної освіти може сприяти подоланню цих труднощів та підвищенню якості навчання дітей з особливими освітніми потребами, а вчителю надати шляхи та інструменти своєчасної підтримки учня в разі виникнення подібних ситуацій (R. Achmadtullah, C. Dukes, P. Lamar-Dukes, S. Mackenzie, Y. Nuraeni, M. Nurtanto, R. Rasmitadila, A. Samsudin, A. Tambunan). Зважаючи на наявні євроінтеграційні процеси в Україні та потребу у пошуку шляхів ефективного забезпечення інклюзивного навчання, важливим постає питання вивчення передового зарубіжного досвіду у цій сфері, що дасть змогу поліпшити власну освітню практику.

У цьому аспекті важливим є вивчення досвіду підготовки спеціального педагога у тих країнах, які мають успішну практику інклюзивного навчання, зокрема у США, та відповідності цієї підготовки національним професійним стандартам (Н. Никоненко, К. Allard, А. Carroll, О. Crispel, С. Forlin, А. Jobling, R. Kasperski, М. Nordmark, М. Takala та ін.), а також дослідження, присвячені вивченню ролі спеціального педагога в освітньому процесі (О. Мартинчук, Т. Скрипник, Г. Супрун, Z. Al-Shammari, К. Duke, G. Ghery, С. Mihajlovic, J. Mintz, R. Pirttimaa, J. Sommerness, М. Takala, М. Törmänen, J. York-Barr та ін.).

Отже, наразі актуальним вбачається вивчення міжнародного досвіду щодо забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями мовлення, на основі ефективного викладання в інклюзивному освітньому середовищі та окреслення шляхів підтримки учнів з порушеннями мовлення задля підвищення ефективності освітнього процесу в українських закладах загальної середньої освіти.

Дослідження виконується у межах реалізації наукової теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» (2021-2026 р.р.).

Мета дослідження: виявити тенденції забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення на основі ефективного викладання у загальноосвітніх школах США й окреслити шляхи впровадження набутого прогресивного зарубіжного досвіду у вітчизняну освітню практику.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз зарубіжних професійних стандартів та профілів фахівців зі спеціальної освіти.
2. Здійснити аналіз змістово-методичного забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення на основі ефективного викладання і з'ясувати її особливості та компоненти.
3. Визначити схожі та відмінні тенденції ефективної підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення в Україні та за кордоном.
4. Дослідити український досвід підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення на основі аналізу результатів анкетування вчителів-логопедів закладів загальної середньої освіти.
5. На основі порівняльного аналізу досвіду США та України розробити методичні рекомендації щодо організації та забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення на основі ефективного викладання у вітчизняних закладах освіти.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: пошук та аналіз зарубіжних професійних стандартів та профілів фахівців зі спеціальної освіти; вивчення та аналіз наукової літератури щодо проблеми дослідження з метою визначення теоретичних засад підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення на основі ефективного викладання; компаративний аналіз вітчизняних та зарубіжних праць, присвячених вивченню особливостей підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами спеціальними педагогами у закладах загальної середньої освіти з метою визначення схожих та відмінних тенденцій ефективної підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення в Україні та за кордоном; анкетування вчителів-логопедів закладів загальної середньої освіти задля дослідження українського досвіду підтримки навчальної діяльності учнів з порушеннями мовлення в інклюзивному освітньому середовищі; узагальнення та інтерпретація результатів анкетування за допомогою кількісно-якісної обробки та контент-аналізу; узагальнення результатів компаративного аналізу та анкетування з метою розроблення методичних рекомендацій для організації та забезпечення підтримки учнів з порушеннями мовлення на основі ефективного викладання у вітчизняному інклюзивному освітньому просторі.

Ключові слова: компаративний аналіз, професійний стандарт, підтримка навчальної діяльності, ефективне викладання, учні з порушеннями мовлення, спеціальний педагог/вчитель спеціальної освіти.

Додаток Д

Приклад формулювання актуальності дослідження

Таблиця Д.1

**Обґрунтування актуальності дослідження Олени Мартинчук
на тему «Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти
до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі»**

Обґрунтування актуальності напряму	Обґрунтування практичної актуальності теми дослідження		Обґрунтування наукової актуальності теми
	Оцінка результатів освітнього процесу	Оцінка якості освітнього процесу	
Показати значущість виокремленої проблеми і необхідність її вирішення	Показати певні аспекти навченості, вихованості, розвитку, соціалізації осіб, підготовки фахівців, що потребують удосконалення	Показати недоліки в освітньому/корекційно-розвивальному процесі, які призводять до тих аспектів навченості, вихованості, розвитку, соціалізації осіб, що слід подолати	Показати ступінь розробленості виокремленої проблеми у науці, указати на недостатньо вивчені аспекти
На сьогодні значущою є проблема задоволення освітніх потреб, інтересів і потенційних можливостей розвитку дітей в умовах Нової української школи. Ключовою фігурою у процесі задоволення особливих освітніх потреб дітей є фахівець у галузі спеціальної освіти. Тому вирішення цієї проблеми можливе за умови підготовки педагогів, здатних якісно здійснювати професійну діяльність в інклюзивному освітньому середовищі Нової української школи	Результати наявних досліджень, практика свідчать, що готовність освітян до роботи в умовах інклюзивної освіти є вкрай недостатньою, у тому числі і готовність фахівців зі спеціальної освіти. Про це зокрема свідчать результати дослідження Європейської асоціації ERA, проведеного в Україні на замовлення Фонду Відродження, згідно з якими освітяни чітко сформулювали свою потребу у підтримці під час організації і впровадження інклюзивного навчання	Однією з причин недостатньої підготовленості фахівців у галузі спеціальної освіти до надання такої підтримки є відсутність системної підготовки у закладах вищої освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Зокрема, можна зазначити такі недоліки у підготовці фахівців як суто нозологічний підхід до розроблення змісту освітніх програм, що не враховує достатньою мірою умови професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі з дітьми, які мають різні освітні потреби. Тому нові виклики, які сьогодні постали перед закладами вищої освіти, вимагають переосмислення попереднього досвіду і пошуку нових підходів до професійної підготовки студентів в умовах університетської освіти.	На сьогодні накопичено достатній обсяг результатів наукових досліджень, які забезпечують наукові передумови для теоретичного осмислення феномену підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти (J. Deppeler, L. Florian, T. Loreman, B. Засенко, І. Демченко, А. Колупасва, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко, А. Шевцов та ін.); Водночас, незважаючи на різноплановий науковий спектр досліджуваних явищ із заявленої проблеми, в Україні досі бракує ґрунтовних розвідок щодо комплексного розв'язання проблеми підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Додаток Е

Приклад побудови теоретичної моделі

Тема магістерської роботи: *«Формування навичок письма в дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра»*

Фрагмент статті: Мельник В. М., Таран О. П., Актуальні проблеми формування писемного мовлення в дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т.1. С. 115-119.

URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/51/part_1/22.pdf

На основі теоретичного аналізу нами здійснено спробу створити модель труднощів формування писемного мовлення у дітей з розладами аутистичного спектра. В основу моделі закладено принципи розвитку та детермінізму, а саме: окреслено певні вікові періоди (ранній вік, молодший дошкільний вік, старший дошкільний вік, молодший шкільний вік), в межах яких актуалізуються певні труднощі в розвитку дитини з розладами аутистичного спектра, що в подальшому можуть стати підґрунтям до інших утруднень та призводять до виокремлення низки основних проблем щодо формування навичок письма в дітей з розладами аутистичного спектра. Модель подано наочно у вигляді схеми (Рис.1).

Рис. 1. Модель труднощів формування писемного мовлення у дітей з розладами аутистичного спектра

Запропонована **модель труднощів** формування писемного мовлення у дітей з розладами аутистичного спектра містить три блоки.

Перший блок. Відповідно до кожного вікового періоду виокремлено первинні, на нашу думку, труднощі щодо формування писемного мовлення у дітей з розладами аутистичного спектра: ранній вік – відсутність зацікавлення до навколишнього світу та відсутність імітації дій; молодший шкільний вік – недостатність уявлень про схему тіла, відчуття власного тіла та труднощі керування ним; старший дошкільний вік – труднощі формування символічної гри, не використання предметів-замінників, труднощі розуміння не прямих значень та контексту ситуації; молодший шкільний вік – недостатній самоконтроль під час виконання письмових завдань.

Другий блок. Первинні труднощі є передумовою виникнення наступних, що впливають на інші та призводять до формування трьох провідних труднощів: утруднення генералізації вмінь, тобто дітям з аутизмом складно переносити отриманий досвід на інші види діяльності; спрощене усне та писемне мовлення, тобто дитина використовує однотипні, кальковані мовленнєві конструкції; порушення відтворення зорового образу літер, що безпосередньо утруднює писемне мовлення дитини через труднощі зорово-моторної координації та дрібної моторики руки.

Третій блок. Окреслені труднощі призводять до актуальних проблем писемного мовлення: недостатність функціонування зорового, мовнослухового, мовнорухового, моторного аналізаторів; порушення лексичної та граматичної складової мовлення; порушення сприймання літер як символічного позначення фонем. Окреслені актуальні проблеми, в свою чергу, зумовлені низькою пізнавальною активністю та недостатньою саморегуляцією дітей з розладами аутистичного спектра в оволодінні мовленням взагалі та писемним мовленням зокрема.

Додаток Ж

**Приклади застосування математичної статистики
в магістерських дослідженнях**

Приклад застосування статистичної обробки в констатувальному експерименті (t-критерій Стьюдента).

Тема: *«Особливості психологічної адаптації до школи в учнів першого класу з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища»*

Об'єкт дослідження – особливості психологічної адаптації учнів першого класу.

Предмет дослідження – особливості психологічної адаптації учнів першого класу з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити особливості психологічної адаптації до школи учнів першого класу з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з питань психологічної адаптації до школи учнів першого класу з порушеннями мовлення.
2. Визначити стан сформованості психологічної адаптації до школи в учнів першого класу з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища.
3. Виявити стан сформованості рівня компетентності команди супроводу стосовно психологічної адаптації учнів із порушеннями мовлення до школи.
4. Розробити методичне забезпечення підвищення компетентності фахівців щодо супроводу психологічної адаптації до школи учнів перших класів із порушеннями мовлення в умовах інклюзивного середовища.

Вибіркова сукупність, що підібрана для діагностики рівня психологічної адаптації учнів, складалася з двох вибірок учнів віком 6-7 років перших класів школи з інклюзивною формою навчання:

Вибірка 1 – десять учнів першого класу із порушеннями мовлення (вибірка №1);

Вибірка 2 – десять учнів першого класу із типовим розвитком.

Для комплексної діагностики рівня психологічної адаптації до школи в учнів першого класу із порушеннями мовлення нами було використано наступну структуру діагностики, представлену у таблиці Ж.1.

Таблиця Ж.1

**Структура комплексної діагностики психологічної адаптації до школи
в учнів першого класу (авторська розробка)**

Аспект психологічної адаптації (критерії дослідження)	Методики	Характеристика
<i>Особистісний</i> – суб'єктивне переживання власної адаптації до школи.	Проективна методика «Школа звірів» модифікований варіант.	Методика спрямована на визначення рівня адаптації першокласників шляхом аналізу їх малюнків на задану тему.
<i>Соціально-психологічний</i> – міра прийняття ролі учня, розуміння правил поведінки та особливостей міжособистісної комунікації в школі.	«Схема спостереження за адаптацією та ефективністю навчальної діяльності учнів» (експертна оцінка вчителя).	Спостереження спрямовано на визначення рівня адаптації учнів та ефективності їх навчальної діяльності шляхом аналізу оцінки різних сфер шкільної життєдіяльності учнів, вчителем і асистентом вчителя.
<i>Психофізіологічний</i> – міра проявів дезадаптації, наявність невротичних та неврологічних проявів.	Опитувальник «Психологічний аналіз особливостей адаптації першокласників до школи».	Опитування спрямовано на визначення особливостей адаптації першокласників до школи шляхом аналізу відповідей вчителя першого класу.

Констатувальний експеримент

З метою порівняння результатів констатувального експерименту за трьома методиками введена **уніфікована шкала** (*варто вводити таку шкалу, якщо шкали оцінювання за методиками дослідження різні, наприклад: 1) в одній методиці максимальний бал 10, а в іншій – 4; 2) шкала оцінювання є зворотною (як в запропонованому прикладі) і ускладнює розуміння результатів, тобто коли високий бал свідчить про труднощі, а низький про сформованість параметру

оцінювання) результатів оцінювання рівнів адаптації до школи учнів першого класу, що містить три рівні: високий рівень адаптації до школи (3 бали); недостатній рівень адаптації до школи (2 бали); рівень дезадаптації (1 – 0 балів). Наведемо приклад за однією з методик діагностики (див. таблиці Ж 2-3).

Таблиця Ж.2

Результати діагностики за опитувальником «Психологічний аналіз особливостей адаптації першокласників до школи»
Психофізіологічний аспект

№ досліджуваних	<i>Вибірка 1.</i> Учні із порушеннями мовлення		<i>Вибірка 2.</i> Учні із типовим розвитком	
	Бал	Рівні адаптації	Бал	Рівні адаптації
1	40	потребує консультації психоневролога	5	Норма
2	34	серйозний ступінь дезадаптації	5	Норма
3	24	середній ступінь дезадаптації	20	середній ступінь дезадаптації
4	8	норма	5	Норма
5	41	потребує консультації психоневролога	12	Норма
6	21	середній ступінь дезадаптації	8	Норма
7	21	середній ступінь дезадаптації	8	Норма
8	28	середній ступінь дезадаптації	4	Норма
9	51	потребує консультації психоневролога	8	Норма
10	25	середній ступінь дезадаптації	4	норма

Таблиця. Ж.3

Уніфіковані результати діагностики

№	<i>Вибірка 1.</i> Учні із порушеннями мовлення	<i>Вибірка 2.</i> Учні із типовим розвитком
Рівні адаптації		
1	0	3
2	1	3
3	2	2
4	3	3
5	0	3
6	2	3
7	2	3
8	2	3
9	0	3
10	2	3
<i>Середні арифметичні</i>	1,4	2,9
<i>Критерій Стьюдента</i>	4,3	

Таким чином, визначено стан сформованості окреслених нами аспектів адаптації до школи в учнів першого класу із порушеннями мовлення та типовим розвитком в умовах інклюзивного навчання відповідно до трьох застосованих методик та визначено середні арифметичні для кожної вибірки. Для визначення достовірних відмінностей між середніми двох вибірок застосували *t*-критерієм Стьюдента (див. таблиця Ж.4).

Таблиця Ж.4.

**Статистичний аналіз аспектів психологічної адаптації
першокласників до школи**

№	Аспект психологічної адаптації (критерії дослідження)	Середні арифметичні за вибірками		Коефіцієнт <i>t</i> -критерій Стьюдента	Достовірність результатів
		Вибірка 1 Учні із порушеннями мовлення	Вибірка 2 Учні із типовим розвитком		
1	Особистісний аспект адаптації	1,3	1,9	1,8	---
2	Соціально-психологічний аспект адаптації до школи	2,05	2,7	3,4	$p \leq 0,01$
3	Психофізіологічний аспект адаптації до школи	1,4	2,9	4,3	$p \leq 0,001$

Опис результатів: Результати порівняльного аналізу, що в таблиці Ж.4, свідчать про те, що всі аспекти психологічної адаптації учнів першого класу із порушеннями мовлення сформовано на недостатньому рівні. Так, найнижче сформовані особистісний ($x=1,3$) та психофізіологічний ($x=1,4$) аспекти. Недостатня адаптованість до школи цієї категорії дітей зумовлена особистісною незрілістю, переважанням ігрового мотиву та недостатнім прийняттям ролі учня. Недостатня адаптованість за психофізичним аспектом підтверджує наявність в учнів з порушеннями мовлення ендогенних чинників, що зумовлюють їх труднощі у навчанні, зокрема неврологічних порушень, що проявляються у швидкій стомлюваності, труднощах зосередження та в уповільненні темпу обробки навчального матеріалу. Поряд з тим, варто відзначити, що учні з

порушеннями мовлення певною мірою володіють навичками соціальної взаємодії та можуть підпорядковуватись загальним нормам та правилам шкільного навчання, на що вказує дещо вищий прояв соціально-психологічного аспекту адаптації до школи ($x=2,05$). В учнів з типовим розвитком соціально-психологічний ($x=2,7$) та психофізіологічний ($x=2,9$) аспекти адаптації до школи сформовані на високому рівні, що має значимі відмінності за t -критерієм Стюдента на рівні достовірності $p \leq 0,01$. Тоді як особистісний аспект адаптації до школи сформовано на недостатньому рівні ($x=1,9$), це зумовлено тим, що процес усвідомлення нової ролі «учня» та інтеграція її до внутрішньої психічної реальності особистості дитини потребує більшого часу ніж формування соціально-психологічних навичок. Ця специфічна особливість адаптаційного процесу притаманна також і учням з порушеннями мовлення, оскільки за цим аспектом відсутні значимі відмінності за t -критерієм Стюдента.

Приклад застосування статистичної обробки в формувальному експерименті (t -критерій Стюдента).

Тема: *«Розвиток полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»*

Об'єкт дослідження – полімодальне сприймання у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика розвитку полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність корекційно–розвивальної роботи, спрямованої на розвиток полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети, нами сформульовані **наступні завдання дослідження:**

1. Проаналізувати наукову літературу щодо формування полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.
2. Визначити стан сформованості полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

3. Розробити та апробувати методику формування полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз літератури з загальної та спеціальної педагогіки, спеціальної психології, нейропсихології; емпіричні – діагностика особливостей стану сформованості полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; до комплексу діагностичних методик увійшли: «Діагностика зорового сприймання»; «Діагностика слухового сприймання»; «Діагностика тактильно–кінестетичного сприймання» (автор: К. Луцько); кількісна та якісна обробка даних та інтерпретація результатів; формувальний експеримент з метою розроблення інноваційної методики з розвитку полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та визначення ефективності запропонованої методики.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалась на базі закладу дошкільної освіти № 485 комбінованого типу з групами для дітей з порушеннями мовлення м. Києва.

В експерименті брали участь діти старшого дошкільного віку, що склали дві вибірки: 1) група – діти із загальним недорозвитком мовлення у кількості 10 осіб (експериментальна група); 2) група – діти із типовим розвитком у кількості 10 осіб (контрольна група).

Програма формування полімодального сприймання у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

Мета програми: покращення зорового, слухового, тактильного сприймання, слухо-зорового сприймання, зорово-тактильного сприймання, а також зорової та слухової уваги у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Завдання програми:

1. Активізація слухо-зорового сприймання, що дозволить розвинути артикуляційні, зорово-моторні навички у дітей.

2. Розвиток зорово-слухо-тактильного сприймання, що дозволить збагатити сенсорний досвід дітей, сприяти розвитку у засвоєнні навчального матеріалу.
3. Розвиток зорової та слухової уваги.
4. Розвиток загальної та дрібної моторики, активізація міжпівкульної взаємодії.

Структура програми: програма складається із 10 занять, які проводяться індивідуально та з групою дітей 4-5 осіб, три рази на тиждень; тривалість занять 15 – 25 хв.

З метою визначення ефективності запропонованої програми здійснено порівняння середніх арифметичних аспектів полімодального сприймання до та після формувального впливу. Формувальний експеримент було здійснено із залученням обох вибірок. Отримані результати дослідження підтверджено статистично у ході обрахування коефіцієнта t-критерію Стюдента, що подано у таблицях Ж 5-6.

Таблиця Ж.5

Порівняння рівнів сформованості полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до і після формувального експерименту

Аспекти сприймання	Середні арифметичні за вибіркою 1		Коефіцієнт t-критерій Стюдента	Достовірність результатів
	До	Після		
Зорове	2	3,9	3,7	$p \leq 0,01$
Слухове	1,3	2,2	2,1	$p \leq 0,05$
Тактильне	2, 6	4,2	3,4	$p \leq 0,01$
Слухо - зорове	1,3	3,7	6	$p \leq 0,001$
Зорово - тактильне	1,6	3,7	4,7	$p \leq 0,001$

За результатами нашого дослідження виявлено статистично значимі відмінності середніх арифметичних на високому рівні достовірності $p \leq 0,05-0,001$. Отже, у дітей із загальним недорозвитком мовлення відбулись значні покращення показників усіх аспектів сприймання: зорового, слухового, тактильного, слухо-зорового, зорово-тактильного. У дітей із загальним недорозвитком мовлення виявлено суттєві зміни у показниках після проведеної корекційно-розвивальної роботи під час формувального експерименту.

Таблиця Ж.6

Порівняння рівнів сформованості полімодального сприймання у дітей старшого дошкільного віку із типовим розвитком до і після формувального експерименту

Аспекти сприймання	Середні арифметичні за вибіркою 2		Коефіцієнт t- критерій Стьюдента	Достовірність результатів
	До	Після		
Зорове проба	4,7	4,8	1	---
Слухове	4,4	4,7	1	---
Тактильне	4,5	4,8	1	---
Слухо - зорове	4,8	5	1, 5	---
Зорово - тактильне	4,2	4,5	1	---

За результатами дослідження, у ході обрахування коефіцієнта t-критерію Стьюдента, було виявлено, що у дітей з типовим розвитком не відбулось значимих змін. Це свідчить про дієву формувальну програму, яка дійсно підходить саме для дітей із загальним недорозвитком мовлення, що статистично доведено за допомогою обрахування коефіцієнта t-критерію Стьюдента на достатньому та високому рівнях значимості $p \leq 0,05-0,001$.

Приклад застосування статистичної обробки в формувальному експерименті (χ^2 -критерія).

Тема: «Особливості психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»

Об'єкт – психологічна картина світу.

Предмет – особливості сформованості психологічної картини світу у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити стан сформованості психологічної картини світу та визначити шляхи її формування у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Відповідно до мети поставлені такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблематики дослідження.

2. Розробити діагностичний інструментарій для виявлення особливостей сформованості психологічної картини світу дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

3. Визначити стан сформованості психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

4. Розробити методику формування психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та визначити її ефективність.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, узагальнення, систематизація загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури, методичних матеріалів для визначення теоретичних засад дослідження; *емпіричні:* констатувально-порівняльне дослідження з використанням методик (методика «Визначення понять» (за О. Таран) та методика «Бесіда» (за О. Таран); формувальний експеримент з метою формування психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення; *статистичні:* кількісна та якісна обробка отриманих результатів у процесі експерименту.

Метою методики є формування когнітивної та емоційно-ціннісної складової психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Завдання методики:

- 1) сприяти формуванню когнітивного компоненту психологічної картини світу, тобто розширити уявлення дітей із ЗНМ стосовно змістовних тем: друг, сім'я, школа, природа та навколишній світ;
- 2) забезпечити формування емоційно-ціннісного компоненту психологічної картини світу у дітей із ЗНМ шляхом розширення уявлень щодо моральних та психологічних якостей людей у безпосередній взаємодії;
- 3) розвинути навички комунікації та здатності до формування цілісних уявлень про світ та себе в ньому засобами ігрової діяльності, що

сприятиме формуванню поведінкового компоненту психологічної картини світу.

Зміст методики. Комплекс заходів складається з шести розділів: заняття на тему: «Друг»; заняття на тему: «Сім'я»; заняття на тему: «Школа»; заняття на тему: «Природа»; заняття на тему: «Навколишній світ»; узагальнююче заняття. Комплекс занять реалізується протягом одного місяця. Тривалість заняття 30 хвилин.

Вибірка дослідження. Для формування особливостей психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ нами було проведено формувальний експеримент на базі закладу дошкільної освіти № 138 комбінованого типу з логопедичними групами міста Києва. В дослідженні брали участь діти старшого дошкільного віку (5-6,7) років, що склали вибірку з 10 осіб групи ЗНМ. Аналіз дослідження сформованості **когнітивного компоненту** (мовної картини світу) за методикою «Визначення понять» подано у таблиці Ж.7

Таблиця Ж.7

**Результати сформованості змістовно-понятійного аспекту
мовної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ
до та після формувального експерименту**

Поняття	Типи					
	абстрактний		конкретний		якісний	
	до ФЕ	після ФЕ	до ФЕ	після ФЕ	до ФЕ	після ФЕ
Друг	15 %	30 %	80 %	90 %	5 %	0 %
Сім'я	15 %	40 %	85 %	90 %	20 %	0 %
Школа	20 %	0 %	80 %	100%	0 %	0 %
Природа	15 %	20 %	70 %	90 %	35 %	10 %
Навколишній світ	10 %	40 %	30 %	60 %	10 %	0 %

Також нами проаналізовано отримані результати щодо особливостей сформованості другого категоріально-презентаційного аспекту мовної картини світу у досліджуваних дітей старшого дошкільного віку, що подано у таблиці Ж.8.

Таблиця Ж.8

Результати сформованості категоріально-презентаційного аспекту мовної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до та після формульального експерименту

Поняття	Рівень							
	високий		достатній		не достатній		низький	
	до ФЕ	після ФЕ	до ФЕ	після ФЕ	до ФЕ	після ФЕ	до ФЕ	після ФЕ
Друг	20 %	50 %	30 %	40 %	35 %	0 %	15 %	10 %
Сім'я	25 %	40 %	60 %	50 %	0 %	10 %	15 %	0 %
Школа	30 %	50 %	30 %	30 %	30 %	20 %	10 %	0 %
Природа	25 %	60 %	40 %	20 %	25 %	10 %	10 %	10 %
Навколишній світ	10 %	20 %	30 %	30 %	10 %	20 %	50 %	30 %

Для діагностики сформованості **емоційно-ціннісного компоненту** психологічної картини світу у дітей із ЗНМ після проведення формульального експерименту ми повторно застосовували методику «Бесіда» та подали результати у таблиці Ж.9.

Таблиця Ж.9

Результати сформованості емоційно-ціннісного компоненту психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до та після формульального експерименту

Рівні	До експерименту (%)	Після експерименту (%)
Високий	35 %	70 %
Середній	35 %	30 %
Низький	30 %	0 %

Ефективність впровадження методики психологічної картини світу для дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ статистично доведено за допомогою обрахування χ^2 -критерія, результати обрахування подані у таблиці Ж.10.

Таблиця Ж.10

Ефективність застосування методики формування психологічної картини світу у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ

Параметри оцінювання	Шкали	Коефіцієнт χ^2 -критерія	Достовірність результатів
Когнітивний компонент (змістовно-понятійний аспект)	Друг	21,25	0,001
	Сім'я	64,9	0,001
	Школа	25	0,001
	Природа	25,1	0,001
	Навколишній світ	130	0,001

Продовження таблиці Ж.10

Когнітивний компонент (категоріально- презентаційний аспект)	Друг	84,9	0,001
	Сім'я	25,6	0,001
	Школа	26,6	0,001
	Природа	68	0,001
	Навколишній світ	28	0,001
Емоційно-ціннісний компонент	Усвідомлення моральних та психологічних якостей	65,7	0,001

Отже, ефективність методики формування психологічної картини світу у дітей із загальним недорозвитком мовлення є ефективною, оскільки за всіма діагностичними параметрами виявлено підвищення результатів на високому рівні значимості $p \leq 0,001$. Відтак, застосування запропонованої методики сприяє формуванню базових понять когнітивного та емоційно-ціннісного компонентів психологічної картини світу, а також формує цілісні уявлення дитини про світ відповідно до потреб її віку. Запропонована методика є комплексною, системною, ефективною та може застосовуватись у роботі з дітьми психологами, логопедами та педагогами.

Приклад застосування статистичної обробки в констатувальному експерименті (кореляційний аналіз за Пірсоном).

Тема: «Мотиваційний компонент психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом»

Об'єкт дослідження: професійна компетентність фахівців спеціальної освіти.

Предмет дослідження: особливості мотиваційного компоненту психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити мотиваційний компонент психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом.

Відповідно до мети дослідження виділено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз підходів щодо проблеми дослідження мотиваційного компоненту психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом.
2. Розробити діагностичний інструментарій для вивчення особливостей мотиваційного компоненту психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом.
3. Визначити стан сформованості мотиваційного компоненту психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом.
4. Розробити методичні рекомендації щодо формування мотиваційного компоненту психологічної готовності у майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної наукової літератури, узагальнення та систематизація теоретичних даних; емпіричні – опитування майбутніх фахівців спеціальної освіти за допомогою комплексної авторської методики «Мотиваційна готовність до навчання дітей з аутизмом»; методи обробки даних дослідження – кількісний та якісний аналіз, методи математичної статистики (коефіцієнт кореляції Пірсона).

Вибірка дослідження: студенти Київського університету імені Бориса Грінченка спеціальності 016 Спеціальна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: 5 студентів, які вивчають блок вибірових дисциплін «Інклюзивна освіта»; 7 студентів, які вивчають блок вибірових дисциплін «Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом».

Здійснено кореляційний аналіз за Пірсоном з метою визначення взаємозв'язків між параметрами мотиваційного компоненту психологічної готовності до навчання дітей з аутизмом у майбутніх фахівців спеціальної освіти окремо за кожною групою, що вивчає різні блоки вибірових дисциплін (Таблиці Ж 11-12).

Таблиця Ж.12

Кореляційні взаємозв'язки між параметрами мотиваційного компоненту психологічної готовності до навчання дітей з аутизмом у майбутніх фахівців спеціальної освіти

(блок вибіркового дисциплін:

Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом)

	Орієнтація на альтруїзм	Орієнтація на свободу	Служіння	Мотивація успіху	Менеджмент
Підприємництво	---	---	---	---	0,91**
Професійна компетентність	0,88*	---	0,88*	0,92**	---
Стабільність роботи	0,88*	0,88*	---	---	---
Бажання працювати з дітьми з аутизмом	0,88*	0,88*	0,88*	---	---

Примітка: рівень значимості $p \leq 0,05^*$; $p \leq 0,01^{**}$.

Таблиця Ж.12

Кореляційні взаємозв'язки між параметрами мотиваційного компоненту психологічної готовності до навчання дітей з аутизмом у майбутніх фахівців спеціальної освіти

(блок вибіркового дисциплін: Інклюзивна освіта)

	Орієнтація на результат	Орієнтація на працю	Служіння	Внутрішня мотивація	Рівень сформованості професійних якостей
Підприємництво	---	---	0,88**	0,8*	---
Менеджмент	0,77*	0,84*	---	0,75*	---
Мотивація успіху	0,81*	---	---	---	---
Внутрішня мотивація	---	0,76*	0,88**	---	---
Власна готовність до роботи з дітьми з аутизмом	---	0,91**	---	---	---
Бажання працювати з дітьми з аутизмом	---	---	---	---	0,77*

Примітка: рівень значимості $p \leq 0,05^*$; $p \leq 0,01^{**}$.

Отже, у ході кореляційного аналізу за Пірсоном нами визначено, що параметри мотиваційного компоненту психологічної готовності до навчання дітей з аутизмом у майбутніх фахівців спеціальної освіти, які вивчають блок вибіркового дисциплін «Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом», мають прямі значимі взаємозв'язки між собою. Так, у майбутніх фахівців рівень професійної

компетентності тісно взаємопов'язаний зі сформованістю орієнтації на альтруїзм ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$; сформованістю такого типу професійної орієнтації як служіння ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$ та стану сформованості мотивації успіху ($r=0,92$) на рівні значимості $p \leq 0,01$. Отже, майбутній фахівець буде прагнути до вдосконалення себе як професіонала лише за умови наявності бажання працювати на благо інших, зокрема на благо дітей з аутизмом, що проявлятиметься у прагненні приносити користь суспільству, що, в свою чергу, залежатиме від наявності у майбутнього фахівця позитивного мислення і прагнення розкрити свою особистість у власній професійній діяльності, тобто при наявності мотивації на успіх.

Сформованість соціально-психологічних установок на альтруїзм ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$, свободу ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$ та такої кар'єрної орієнтації як служіння ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$ прямо взаємопов'язані з бажанням майбутніх фахівців працювати з дітьми з аутизмом. Тобто, можна дійти висновку, що лише при наявності певних гуманістичних особистісних якостей можливе прагнення людини до роботи з дітьми з аутизмом.

Крім цього, було встановлено взаємозв'язок між орієнтацією на підприємництво та менеджмент ($r=0,91$) на рівні значимості $p \leq 0,01$, що також є важливою складовою в самостійній організації своєї професійної діяльності майбутнім фахівцем, вмінні самостійно приймати рішення та будувати план дій у контексті роботи з дітьми з аутизмом.

Ще одним важливим висновком кореляційного аналізу стало встановлення взаємозв'язку між стабільністю роботи та орієнтацією на альтруїзм ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$, це свідчить про те, що майбутні фахівці остаточно впевнені у правильності вибору своєї професії і вбачають у ній своє покликання. Також було встановлено взаємозв'язок між стабільністю роботи та орієнтацією на свободу ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$, що говорить нам про професійну гнучкість у роботі з дітьми з аутизмом, здатність приймати власну професійну діяльність, застосовувати нові підходи в процесі навчання дітей з аутизмом,

відходити від шаблонності, що є важливим для стабільної роботи з дітьми з аутизмом.

У свою чергу, у вибірці майбутніх фахівців спеціальної освіти, які вивчають блок вибіркового дисциплін «Інклюзивна освіта», спостерігається прямий значущий зв'язок із деякими іншими параметрами мотиваційного компоненту психологічної готовності (Таблиця Ж.12).

Перша відмінність полягає у тому, що рівень сформованості орієнтації на підприємництво тісно взаємопов'язаний із сформованістю такої кар'єрної орієнтації як служіння ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,01$ та станом сформованості внутрішньої мотивації ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,05$. Тобто, здатність створювати щось нове та якісно організовувати свою справу залежить від рівня мотивації до власної діяльності та наявності бажання діяти на благо інших.

Друга відмінність полягає у тому, що така кар'єрна орієнтація як менеджмент має тісні взаємозв'язки із орієнтацією на результат ($r=0,77$) на рівні значимості $p \leq 0,05$, орієнтацією на працю ($r=0,84$) на рівні значимості $p \leq 0,05$ та внутрішньою мотивацією ($r=0,75$) на рівні значимості $p \leq 0,05$. Тобто фахівці спеціальної освіти здатні управляти корекційно-розвивальним та навчально-виховним процесом, оскільки вони мають чітке розуміння та уявлення того, що вони хочуть бачити наприкінці своєї роботи та відповідально підходять до виконання самого процесу.

У свою чергу, мотивація успіху тісно взаємопов'язана із орієнтацією на результат ($r=0,81$) на рівні значимості $p \leq 0,05$, що говорить нам про залежність якості виконуваної роботи від наявності віри в подальший результат, який вона принесе.

У той же час внутрішня мотивація майбутніх фахівців спеціальної освіти має тісні взаємозв'язки з такими параметрами мотиваційного компоненту психологічної готовності, як: орієнтація на працю ($r=0,76$) на рівні значимості $p \leq 0,05$ та служіння ($r=0,88$) на рівні значимості $p \leq 0,01$. Це дає нам підстави вважати, що чим вищий рівень внутрішньої мотивації майбутніх фахівців, тим

краще та ефективніше відбувається корекційно-розвитковий та навчально-виховний процеси.

Також було помічено взаємозв'язок між власною готовністю майбутніх фахівців спеціальної освіти до роботи з дітьми з аутизмом і орієнтацією на працю ($r=0,91$) на рівні значимості $p \leq 0,01$. Порівнюючи ці результати з результатами вибірки студентів, які вивчають блок вибіркових дисциплін «Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом», можна дійти висновку, що для студентів, котрі вивчають блок вибіркових дисциплін «Інклюзивна освіта», цей вид діяльності є просто роботою, виконанням професійних обов'язків, тоді як для інших – це є місією.

Окрім цього, було встановлено, що бажання працювати з дітьми з аутизмом у студентів, які вивчають блок вибіркових дисциплін «Інклюзивна освіта», напряму залежить від рівня сформованості професійних якостей ($r=0,77$) на рівні значимості $p \leq 0,05$, що свідчить про обов'язковість наявності профільної вищої освіти для подальшої роботи з цією категорією дітей, що забезпечить надійну основу та впевненість у власних силах.

Отже, результати обох досліджень свідчать про велику залежність формування усіх параметрів мотиваційного компоненту психологічної готовності до навчання дітей з аутизмом у майбутніх фахівців спеціальної освіти.

Додаток К

Приклади оформлення списку літератури

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги	
Один автор	1. Бабич Н. М. Фонетика та фонологія з основами аудіології : навч.-метод. посіб. для майбутніх логопедів. Київ : ТОВ «Альянс». 2022. 217 с. 2. Глиняна О. О. Основи кінезіотейпування: навч. посіб. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 125 с.
Два автора	1. Конопляста С. Ю., Сак Т. Б. Логопсихологія: навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293 с. 2. Кочерга О. В., Шорохова В. В. Використання балансувальної дошки доктора Френка Белгау в навчально-корекційній роботі з учнями 1-4 класів. Київ : Видавничий дім «Слово», 2015. 64 с. 3. Шеремет М. К., Боряк О. В. Неврологічні основи логопедії: навч. посіб. Суми : ФОП Цьома С.П., 2016. 252 с.
Три автора	1. Дегтяренко Т., Лобанова О., Дудченко І. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення. Суми : СумДПУ, 2020. 420 с. 2. Ткаченко Л., Деуля І., Шаповалова І. Програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання). Тернопіль : Мандрівець, 2021. 72 с.
Чотири автори	1. Асистент вчителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 250 с.
П'ять і більше авторів	1. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження / О. Федоренко, О. Мартинчук, Н. Софій, Г. Лук'янова, О. Кошіль, Т. Симоненко, Л. Байда, Ю. Найда. Київ : ФОП Парашин, 2020, 122 с. 2. Спеціальна педагогіка : навч. посіб. / О. В. Мартинчук, І. М. Маруненко, К. В. Луцько та ін.; за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с. 3. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип. 19 / за ред. М. Шеремет, О. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук, 2022. 274 с.
Монографія	1. Бабич Н. М. Комунікативний потенціал дошкільників з порушеннями зору та інтелекту : монографія. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019. 226 с. 2. Мартинчук О. В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 430 с. 3. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 208 с.

Колективна монографія	1. Лопатинська Н. А. Сучасні нейротехнології у логокорекційній діяльності дітей дошкільного віку із різними типами мовленнєвого дизонтогенезу. <i>Корекційно-реабілітаційна діяльність в сучасному освітньому просторі</i> : монографія / за заг. ред. О. В.Боряк, Т. М. Дегтяренко. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 162–183. 2. Martynchuk O. Investigation of professional-personal readiness of future special teachers for inclusive education. <i>Social inclusion in the Special Education. Student-Teacher-Enviroment</i>. Wydawnictwo Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, 2018. P. 87–103. 3. Martynchuk O., Skrypnyk T., Sofiy N., Bahdanovich Hanssen N. Inclusive education in Ukraine – tension between policy and practice. <i>Dialogues between Northern and Eastern Europe on the Development of Inclusion.Theoretical and Practical Perspectives</i> / Edited By Natallia Bahdanovich Hanssen, Sven-Erik Hansén, Kristina Ström. London: Routledge, 2021. P.148-167.
Колективний автор	1. Особливі діти: освіта і соціалізація : збірник тез доповідей VI Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології / Хортицька національна академія. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2020. 310 с.
Багатотомне видання	1. Словник української мови: у 3 томах / упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Гринченка; за ред. С. Єфремова, А. Ніковського. Київ : Горно, 1927. Т.1. 428 с.
За редакцією	1. Логопедія. Підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Слово, 2015. 376 с.
Автор і перекладач	1. Борг Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування / пер. з англ. Н. Лазаревич. Харків, 2019. 304 с.
Частина видання	
Тези доповідей, матеріали конференцій	1. Лопатинська Н.А. Технологія абілітації і реабілітації порушень мовлення дітей раннього віку у системі раннього втручання. <i>Baltic International Academy; International scientific conference «The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society» : conference proceedings</i>. 2022. P. 357-360. 2. Мартинчук О. В., Луцько К. В. Сенсорні чинники когнітивного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. <i>Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities: collected materials of II International scientific conference</i> (Lithuania, Kaunas, 22 Feb. 2019). Kaunas, 2019. P. 455–457. 3. Бабич Н.М., Гомон Я.О. Формування фонації музико-ритмічними засобами у соматично ослаблених дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. <i>Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття</i>: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Запоріжжя, 25 листопада 2021 р.). Запорізький національний ун-т. 2021. С. 60-62.

Статті з продовжувачих та періодичних видань	1. Лопатинська Н. А. Теоретичні засади вивчення механізму піднебінно-глоткової дисфункції. <i>Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць</i>. 2022. Вип.15. С.130-144. 2. Мартинчук О. В. Підготовка фахівців у галузі спеціальної освіти: нові підходи. <i>Особлива дитина: навчання і виховання</i>. 2018. № 1 (85). С. 14–28. 3. Мартинчук О. В., Луцько К. В. Комплексна організація компенсаторно-корекційної допомоги дітям з порушеннями слухової функції. <i>Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія</i>. 2016. Вип. 32, ч. 1. С. 175–180. 4. Тичина К. О. Напрями гармонізації міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку з порушеннями. <i>Науково-методичний журнал «Логопедія»</i>. 2018. № 12. С. 105–111. 5. Федоренко О. Ф. Аспекти універсальності в застосуванні МКФ. <i>Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови</i>. 2019. Вип. 15. С. 316–323.
Електронні ресурси	
Книги	1. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / за ред. Є. Ф. Соботович. Київ : Актуальна освіта, 2007. 120 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/8725/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%802-%D0%A2%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf 2. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. Київ, 2014. 238 с. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/32307429.pdf
Законодавчі документи	1. Міжнародна класифікація хвороб МКХ-10-АМ. URL : https://nszu.gov.ua/storage/files/Klasyfikator_xvorob_ta_sporidnenykh_problem_oxorony_zdorovya_NK_0252019.pdf 2. Закон України «Про вищу освіту». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text. 3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 05 січня 2021 р. № 28 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 «спеціальна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти». URL : https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-016-specialna-osvita-dlya-drugogo-magisterskogo-rivnya-vishoyi-osviti
Періодичні видання	1. Магістерські дослідження. Тематичний огляд та анотації магістерських робіт за освітнім рівнем «магістр» 2021 р. <i>Наукові здобутки студентів Інституту людини : ел. зб. наук. пр. студентів</i>. 2021. Спецвипуск. 85 с. URL : http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/126/182 2. Огнев'юк В., Проценко О., Мельниченко О.

	Міждисциплінарний підхід у професійній підготовці здобувачів вищої освіти в умовах магістратури (на прикладі навчальної дисципліни «Освітологія»). <i>Освітологічний дискурс</i> . 2021. Том 33. № 2. URL : https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/842
Сторінки з веб-сайтів	1. Картки візуальної підтримки процесу навчання. <i>ДивоГра</i> : веб-сайт. URL : http://www.dyvogra.com/uk/visual-support-cards-for-the-learning-process-are-individual/ .
	Інші документи
Стандарти	1. ДБН 2.2-40 : 2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Чинний від 2019-04-01]. Київ, 2018. 68 с. (Державні будівельні норми України). 2. ДБН 2.2-3 : 2018. Будинки і споруди. Заклади освіти. [Чинний від 2018-09-01]. Київ, 2018. 63 с. (Державні будівельні норми України).
Патенти	1. Спосіб діагностики слухо-мовної функції людини / М. В. Шевченко, В. К. Рибальченко, Г. О. Слабкий, Л. А. Карамзіна : пат. 52193 Україна : МПК: А61В 5 /12 ; опубл. 10.08.2010. 2. Спосіб відновлення вимовної функції у дошкільнят з порушеннями фонетико-фонематичної сторони мовлення / Ю. В. Рібцун : пат. 44366 Україна : МПК: А61М 21/00, А61Н 1/00 ; опубл. 25.09.2009. 3. Спосіб локальної корекції тону м'язів периферичного артикуляційного апарату при тяжких порушеннях мовлення / С. М. Семак : пат. 114385 Україна : МПК: А61Н 39/00, А61Н 1/00 ; опубл. 10.03.2017.
Авторські свідоцтва	1. А. с. 112483 Україна. Навчально-методичний посібник «Формування комунікативної компетенції дошкільника з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного освітнього середовища» Частина II» / К. А. Шапочка ; заявл. 22.03.2022 ; опубл. 2022, Бюл. № 70.
Дисертації, автореферати дисертацій	1. Лянна О. В. Відновлення мовленнєвого спілкування при афазії у осіб післяінсультного стану : дис. канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2018. 269 с. 2. Мартинчук О. В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : автореф. дис. докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 43 с. 3. Павлова Н. В. Формування комунікативної активності у немовленнєвих дітей молодшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.03. Одеса, 2017. 209 с. 4. Скрипник Т. В. Системно-феноменологічний підхід до діагностики та корекції розвитку дітей з аутизмом : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.08. Київ, 2010. 385 с.

Наводимо приклади оформлення літературних джерел викладачів кафедри спеціальної та інклюзивної освіти.

Монографія

1. Бабич Н. М. Комунікативний потенціал дошкільників з порушеннями зору та інтелекту: монографія. LAP LAMBERT Academic Publishing, LAMBERT Academic Publishing, 2019. 226 с.
2. Мартинчук О. В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. К. : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
3. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 208 с.
4. Martynchuk O. Investigation of professional-personal readiness of future special teachers for inclusive education. *Social inclusion in the Special Education. Student-Teacher-Environment*. Wydawnictwo Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. 2018. P. 87–103.
5. Martynchuk O., Skrypnyk T., Sofiy N., Bahdanovich Hanssen N. Inclusive education in Ukraine – tension between policy and practice. *Dialogues between Northern and Eastern Europe on the Development of Inclusion. Theoretical and Practical Perspectives* / Edited By Natallia Bahdanovich Hanssen, Sven-Erik Hansén, Kristina Ström. London: Routledge, 2021. P.148-167. (in English).
6. Martynchuk O., Skrypnyk T., Sofii N., Babych N., Kangas J., Harju-Luukkainen H. Interprofessional Family-Professional Collaboration in Early Childhood Education and Care in Ukrainian Policy. *Family-Professional Collaboration for Inclusive Early Childhood Education and Care* / Edited by S. Ališauskienė, N. Bahdanovich Hanssen, D. Kairienė. Palgrave Macmillan, Springer Nature Switzerland AG, 2023. C. 197-212.

Посібники

1. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Асистент вчителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 250 с.
2. Спеціальна педагогіка : навч. посібник / Мартинчук О. В., Маруненко І. М., Луцько К. В та ін.; за заг. ред. Мартинчук О. В. Київ, Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.

Статті у наукових періодичних виданнях

1. Мартинчук О. В. Інклюзивна педагогіка в контексті розвитку сучасного наукового знання про освіту. *Освітнологія/Oświatologia*. 2016. Вип. V. С. 147–151.
2. Мартинчук О. В. Підготовка фахівців у галузі спеціальної освіти: нові підходи. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 1 (85). С. 14–28.
3. Мартинчук О. В. Професійна діяльність спеціальних педагогів інклюзивних закладів освіти у країнах з високим рівнем розвитку освітніх систем (на прикладі Великобританії, Фінляндії та Ізраїлю). *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2018. Вип. 12. С. 188–201.
4. Мартинчук О. В., Луцько К. В. Комплексна організація компенсаторно-корекційної допомоги дітям з порушеннями слухової функції. *Науковий часопис*

НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2016. Вип. 32, ч. 1. С. 175–180.

5. Скрипник Т. В., Мартинчук О. В. Алгоритм психолого-педагогічного супроводу учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. Том 32 (71). № 2. 2021. С. 163-168.

6. Скрипник Т. В. Специфіка реалізації міждисциплінарного командного супроводу в інклюзивному освітньому середовищі України. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2019. Вип. 14. С. 302-313.

7. Скрипник Т. В., Мартинчук О. В., Супрун Г. В., Криваковська Р. В. Особливості партнерства між фахівцями закладу освіти та батьками дитини з особливими освітніми потребами. *Наукові перспективи*. №6 (24). 2022. С. 528-544.

8. Скрипник Т. В., Мартинчук О. В., Софій Н. З., Тищенко Л. А. Координатор інклюзивного навчання як виклик для українських фахівців – учасників команд супроводу дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. 2023. Вип. 8. С. 148-156.

9. Таран О. П. Дослідження професійної готовності студентів психолого-педагогічних спеціальностей до роботи з дітьми. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія психологія)*: зб. наук. праць. 2018. № 3 (62). С. 78–83.

10. Таран О. П., Лісайчук А. С. Особливості емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: збірник наукових праць. 2019. Вип. 14. Т. 1. С. 313-323.

11. Таран О. П., Лахно А. О. Мотиваційний компонент психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до навчання дітей з аутизмом. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 47. С. 105-112. URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/47/20.pdf>

12. Таран О. П., Мельник В. М. Актуальні проблеми формування писемного мовлення в дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т.1. С. 115-119. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/51/part_1/22.pdf

13. Таран О. П., Шрамко Т. В. Засоби образотворчого мистецтва як метод формування оптико-просторових уявлень у дітей молодшого шкільного віку з дисграфією. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 53. Том 2. С. 67-72. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/53/part_2/14.pdf

14. Таран О. П. Теоретико-прикладні засади арт-супроводу родин, які виховують дітей з розладами аутистичного спектра, в умовах абілітаційних таборів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Том 1. С. 94-99. URL : http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/58/part_1/19.pdf

15. Тичина К. О. Вивчення батьківського ставлення до дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. 2017. № 10. С. 74–83.

16. Тичина К. О. Напрями гармонізації міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку з порушеннями. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. 2018. № 12. С. 105–111.
17. Тичина К. О. Сучасні погляди на проблему міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку з ТПМ. *Теорія і практика сучасної психології*: зб. наук. праць. 2018. № 2. С. 199–202.
18. Тичина К. О. Особливості уявлень про міжособистісні сімейні стосунки у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 4 (84). С. 86–95.
19. Федоренко О. Особливості соціальної інтегрованості молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 1. С. 79–85.
20. Федоренко О. Ф. Аспекти універсальності в застосуванні МКФ. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2019. Вип. 15. С. 316–323.
21. Martynchuk O., Skrypnyk T., Sofiy N. Current Trends in the Training of Specialists in Special Education to Understand and Meet the Educational Needs of Pupils with SEN in the Context of Building the New Ukrainian School. *Progress in Education*. Vol. 72. 2022. USA, Nova Science Publishers. P. 33–64.
22. Martynchuk O., Skrypnyk T., Sofiy N., Bahdanovich Hanssen N. Inclusive education in Ukraine – tension between policy and practice. *Dialogues between Northern and Eastern Europe on the Development of Inclusion. Theoretical and Practical Perspectives* / Edited By Natallia Bahdanovich Hanssen, Sven-Erik Hansén, Kristina Ström. London: Routledge, 2021. P. 148–167. (in English). (Scopus).
23. Skrypnyk T., Maksymchuk M., Martynchuk O.; Suprun H., Pavliuk R. Increasing the Competence of Teachers in the Formation of Socio-Emotional Skills of Inclusive Classes Pupils. *The New Educational Review*. 2021. 65 (3). 224–235. DOI: 10.15804/tner.2021.65.3.18 (Scopus)

Матеріали конференцій

1. Мартинчук О. В., Луцько К. В. Сенсорні чинники когнітивного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. *Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities*: Collected materials of II International scientific conference (Lithuania, Kaunas, 22 Feb. 2019). Kaunas, 2019. P. 455–457.
2. Мартинчук О. В. Інклюзивна освіта в контексті розвитку освітології. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*: Матеріали Міжнарод. конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології (Україна, м. Вінниця, 27–28 жовт. 2016 р.). Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2016. С. 223–226.
3. Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Пурська І. І. Формування емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку через впровадження технології «Лялька як персона» в інклюзивному середовищі. *Молодіжна наука в Україні: виклики та перспективи*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Україна, м. Київ, 17 лют. 2017 р.). К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. С. 73–76.

Додаток Л
Форма для відгуку наукового керівника
ВІДГУК
наукового керівника
на магістерську роботу
студента/ки групи _____

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Тема: _____

Шановний керівник магістерської роботи!

Оцініть магістерську роботу за запропонованими якісними показниками, поставите позначку **V**.

Критерії позначені * можна оцінити за кількома параметрами.

*Робота є відповідною щодо: ☐ актуальності ☐ новизни ☐ зв'язку з майбутньою професією Зміст роботи відповідає зазначеній темі: ☐ повністю ☐ частково ☐ досить приблизно Робота на всіх етапах виконувалася: ☐ згідно з планом ☐ з частковим запізненням ☐ з великим запізненням Опрацювання теоретичних джерел є: ☐ ґрунтовним і творчим, з використанням іноземних наукових праць ☐ достатньо повним, з використанням іноземних джерел ☐ недостатнім Теоретична частина: ☐ чітка та логічно структурована ☐ достатньо логічно структурована ☐ має не достатньо чітку і логічну структуру Робота написана: ☐ літературною мовою з дотриманням усіх вимог до наукового тексту ☐ літературною мовою і містить незначну кількість орфографічних, пунктуаційних та стилістичних огріхів ☐ з недотриманням норм літературної мови і має значну кількість орфографічних та пунктуаційних помилок Стосовно викладення матеріалу робота є: ☐ самостійною ☐ з наданням незначної допомоги від наукового керівника / викладачів кафедри ☐ з наданням значної допомоги від наукового керівника / викладачів кафедри	У роботі представлено: *Компаративне дослідження: ☐ реалізовано в повному обсязі ☐ визначено схожі та відмінні тенденції досліджуваного явища в Україні та закордоном ☐ досліджено український досвід на основі аналізу емпіричного дослідження ☐ розроблено рекомендації щодо застосування зарубіжного досвіду в українському освітньому просторі ☐ не передбачено темою магістерського дослідження *Констатувальний експеримент: ☐ реалізовано в повному обсязі ☐ розроблено діагностичний інструментарій ☐ проведено констатувальний експеримент ☐ здійснено якісний, кількісний аналіз (аналіз даних % та середні арифметичні) ☐ застосовано методи математичної статистики (обрахування коефіцієнтів) ☐ не передбачено темою магістерського дослідження *Формувальний експеримент ☐ реалізовано в повному обсязі ☐ розроблено методику/технологію/систему/програму тощо ☐ реалізовано методику /технологію/ систему/програму тощо ☐ проведено контроль-аналітичний етап дослідження (здійснено оцінку ефективності розробленої методики /технології/ системи/програми тощо) ☐ не передбачено темою магістерського дослідження Висновки співвідносні з поставленою метою і завданнями: ☐ повністю ☐ частково ☐ віддалено Зауваження та рекомендації керівника: ☐ повністю враховувалися ☐ частково враховувалися ☐ не враховувалися
--	---

Зауваження та висновки наукового керівника щодо відповідності роботи вимогам, які висуваються до магістерського дослідження, а також надання короткої інформації про особистісні характеристики здобувача вищої освіти, які характеризують його як дослідника:

[illegible]

Шановний керівник магістерської роботи! Оцініть магістерську роботу відповідно до запропонованих кількісних критеріїв. Заповніть колонку «Оцінка керівником».

№	Критерії оцінювання магістерської роботи науковим керівником	Мак кількість балів	Оцінка керівником
Зміст магістерської роботи			
16.	Узгодженість структурних компонентів магістерської роботи (теми, предмету, мети, завдань, теоретичної та практичної частини, висновків).	10	
17.	Адекватність застосованих теоретичних методів та емпіричних методів, методик дослідження відповідно до виду магістерського дослідження (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне, констатувальне, формувальне).	5	
18.	Наявність ґрунтовного теоретичного аналізу та емпіричного аналізу відповідно до виду магістерського дослідження (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне, констатувальне, формувальне).	10	
19.	Наявні ґрунтовні авторські розробки (теоретичні підходи, стратегії, класифікації, моделі, тенденції, порівняльний аналіз, розроблення змісту поняття; діагностичний інструментарій; формувальні методики, програми, технології, комплекси занять; методичні засади, рекомендації) відповідно до виду магістерського дослідження (порівняльно-педагогічне, історико-педагогічне, констатувальне, формувальне).	10	
20.	Повнота висновків за результатами дослідження.	5	
21.	Опрацювання та використання відповідних темі базових наукових джерел у магістерській роботі.	5	
22.	Опрацювання та використання відповідних темі сучасних (за останні 5 років) наукових джерел у магістерській роботі.	5	
23.	Дотримання етики посилань, цитувань першоджерел.	5	
24.	Використання іншомовних наукових джерел.	5	
25.	Дотримання академічної доброчесності, проходження перевірки на плагіат за системою StrikePlagiarism Оцінювання за показником КП2 : ✓ 0 - 0,49 – 10 балів ✓ 0,5 - 0,99 – 9 балів ✓ 1,0 - 1,49 – 8 балів ✓ 1,5 - 1,99 – 7 балів ✓ 2,0 - 2,49 – 6 балів ✓ 2,5 - 2,99 – 5 балів ✓ 3,0 - 3,49 – 4 балів ✓ 3,5 - 3,99 – 3 бали ✓ 4,0 - 4,49 – 2 бали ✓ 4,5 - 4,99 – 1 бал	10 Перевіряється науковим керівником	
Оформлення магістерської роботи			
26.	Дотримання норм академічного письма. Грамотність.	5	
27.	Оформлення списку джерел відповідно до вимог.	10	
28.	Відповідність оформлення магістерської роботи встановленим вимогам.	5	
Професійно-важливі якості здобувача			
29.	Наявність навичок самоорганізації, адаптивності та відповідальності під час науково-дослідницької роботи.	5	
30.	Професійне зростання: розвиток навичок критичного та наукового мислення.	5	
	Всього	100	

Науковий керівник:

(підпис)

ПІБ

«___» _____ 20___ р.

Додаток М
Форма для рецензії зовнішньої/внутрішньої на магістерську роботу
РЕЦЕНЗІЯ
 на магістерську роботу
 студента/ки групи _____

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Тема: _____

Робота є відповідною щодо: ☐ актуальності ☐ новизни ☐ зв'язку з майбутньою професією Зміст роботи відповідає темі: ☐ повністю ☐ частково ☐ досить приблизно У роботі представлено: ☐ порівняльно-педагогічне дослідження ☐ історико-педагогічне дослідження ☐ констатувальне дослідження ☐ формувальне дослідження Опрацювання теоретичних джерел є: ☐ ґрунтовним і творчим, з використанням іноземних наукових праць ☐ достатньо повним, з використанням іноземних джерел ☐ недостатнім, без використання або достатнього використання іноземних джерел У роботі розкрито базові поняття: ☐ повністю ☐ частково ☐ не розкрито Теоретична частина: ☐ цілком вирішує коло поставлених завдань ☐ частково вирішує коло поставлених завдань ☐ не вирішує коло поставлених завдань Магістерська робота: ☐ логічно структурована ☐ має не достатньо чітку і логічну структуру	Практична частина: ☐ містить докладний аналіз (якісний/кількісний) та методичні розробки, що цілком вирішують коло прикладних завдань ☐ аналіз (якісний/кількісний) та методичні розробки, що частково вирішують коло прикладних завдань ☐ не вирішує прикладних завдань Стосовно викладення матеріалу робота є: ☐ науковою та творчою ☐ більшою мірою реферативною Робота написана: ☐ літературною мовою з дотриманням усіх вимог до наукового тексту ☐ літературною мовою і містить незначну кількість орфографічних, пунктуаційних та стилістичних огріхів ☐ з недотриманням норм літературної мови і має значну кількість орфографічних та пунктуаційних помилок Висновки співвідносні з поставленою метою і завданнями: ☐ повністю ☐ частково ☐ віддалено Практична цінність: ☐ має безперечну практичну цінність ☐ в основних положеннях є практично ціннісною ☐ не має практичної цінності
---	--

Зауваження та висновок рецензента:

Роботу

☐ рекомендовано до захисту з оцінкою (за національною шкалою: **відмінно, дуже добре, добре, задовільно, достатньо, незадовільно**) _____

Рецензент:

(підпис)

ПІБ

Наук. ступінь, посада

« ____ » _____ 20 ____ р.

(прізвище, ім'я та по батькові студента)

магістерського дослідження на тему:

[illegible]

(дата)

(посада)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Примітки. У відгуку вказується коли, ким і з якої теми було виконано дослідження. Яка категорія дітей приймала участь у дослідженні. Визначається актуальність теми для педагогічної практики, дискусійні питання стосовно результатів дослідження на етапі оцінювання розвитку дітей обраної категорії та під час реалізації формульованого експерименту. Характеризується діяльність студента-практиканта під час виконання магістерського дослідження на базі практики. Визначається новизна і практична значущість отриманих результатів, які були оприлюднені на педагогічній раді (назва закладу освіти, дата проведення). Висвітлюються позитивні та негативні аспекти роботи, рекомендації та зауваження педагогічного колективу. Необхідним є наявність підписів та «мокрої» печатки.

**Довідка
про впровадження результатів
магістерського дослідження**

на тему:

(тема магістерської роботи)

у практику діяльності

(назва закладу освіти, група дітей, з якою проводилось дослідження)

(ініціали, прізвище)

Примітки. У довідці про впровадження результатів магістерського дослідження вказується місце та терміни реалізації магістерського дослідження. Короткий опис виконаної роботи. Описуються поточні результати впровадження і перспективи подальшої реалізації проведеної роботи в умови закладів освіти. Необхідним є наявність підписів та «мокрої» печатки.